

A magyar politicalai pártok értelmezése.

I.

Egy barátom az ellenzéki táborból, a mint tudom, programot készít a jövő országgyűlés teendőiről, s társaságban, hol magam is jelen valék, akként nyilatkozott, hogy mivel a pártnevekkel korunkban nagy a visszaélés, hasznos dolgot cselekednék, ki a pártnevek értelmezését megkísértené.

Ezen észrevétel társalgás közben érdekes fejtegetésekre adott alkalmat, melyekből miud inkább meggyőződtem, hogy a pártnevekkel Magyarországon jelenleg valóban nagy a visszaélés, és sok fogalomzavart okoznak, s ezen fogalomzavar az úgy nevezett conservatívpart által kétszeres hadi cselül használtatik. Először: mert csak így lón lehetséges, hogy nemzetietlen, alkotvány-ellenes s absolutisticus irányzatukat becsületes hangzatú, de rájuk teljességgel nem illő pártnevekkel álarcozzák a nagy közönség előtt; másodsor, mert csak az említett fogalomzavar alapján emelkedhetett fel újabb időben az úgy nevezett conservatív fél ama képtelen hitegetése, misze-

rint állítják, hogy az ellenzék nincsen hivatva reformokat kezdeményezni, hanem az egyedül a kormány hivatása, holott, ha az ellenzéki név kellően értelmeztetik, s a „vegyes házassági kormány állása, iránya komolyan szemügyre vétetik, minden józan eszű embernek át kellend látnia, hogy a reformkezdeményezés s azoknak irányzata, ha alkotmányosságunkat megtartani, s kifejtetni akarjuk, országos önállásunkat pedig gyáván elolvasztani nem szándékunk, nem mondom egyedül, de bizony legfőképp az ellenzékétől várható, s Magyarorszában igazi reformember más alig lehet, mint a ki az ellenzékhez tartozik.

Azért tehát nem tartottam haszontalan munkának fejtegetni a pártnevek értelmezését, mely mint egy előfutárj a legyen ama programnak, mely, reményiem, kevés idő múlva meg fog jelenni. Értelmezésem egy kis adalék leszen a magyar nemzeti közjoghoz, mellyet már ideje volna, hogy valaki becsületesen megírjon. Ha mondom becsületesen, értem censura nélkül, mert magyarországi censura mellett nem lehet írni becsületesen, mert nem lehet írni igazat. És nemcsak közjogot nem, hanem sokszor még szegény neveléscskát sem. Minap Frankenburg az Eletképekben egy irány s célzás nélküli novellát akart közleni, amollyan házagpótló közleményt, minőt ifjak írnak falun vasárnapon, midőn más dolguk teljességgel nincs. Az író szeszélye úgy akará, hogy a novella hőse báró és jellemére nézve gazember legyen. A censor a gazembert meghagyta, a bárót kitörlötte. Miért?

kérdé Frankenburg. Fessen az úr gazembernek parasztot, polgárt, sőt — isten neki! — nemes embert is, a mint szemének szájának tetszik, de báró és gazember! ezt meg nem engedhetem. Degré Alajos egy vígjátékot irt, czíme: „Divatvilágé, személyzetében egy tányérnyaló, ármányszövő fordul elő, és ada neki Lázár nevet. A censor kitörölte a Lázárt, és meghagyó, hogy Lázár Lajossá kereszteltessék, Gazembert nem szabad Lázárnak nevezni. Egy mácsik „nagy hasú apátról” szólt. A „nagy hasú” maradt, az „apdt^” kitöröltetett. Apátról nem szabad nagy hast föltenni; ez tiszteletlenség a clerns iránt. Kossuth minap Fiumében volt és szövetséget eszközte a vukovár-fiumei vasútra. Diósy, ki jelen volt a kötésnél Fiumében, nem tudom mellyik lapban (úgy tetszik a Honderűben) meg akarta írni á dolgot a mint volt, tudni illik, hogy Széchenyi ajánlása s a tengerparti kormányzó közbenjárása által elősegítve, Kossuthnak sikerült a szövetséget kieszközölni. A „szövetségé megmaradt, „Kossuthé kitöröltetett. Neki nem szabad szövetséget eszközölni. Miért? kérdé Diósy. Mert ez dicséret-formán haiígzik az ellenzék egyik emberéről, tessék őt piszkolú a mint akarja, de dicséret Kossuthról? minő gondolat! . .. Et caetera, et caetera. Ez mind tény és ezer hasonló tény mindennap, annyira, hogy illyesmik már nem is nevezetesek, hanem annál nevetségesebbek. De épen azért szemelék ki illyen példákat, mert elképzelheti az olvasó minő censura az, melly ennyire súlyedt. Ám írjon ennek körmei közt valaki becsületes magyar közjogot!

Úgy tetzik Bómének van egy czikke illy cím alatt: „Deutsche Censoren.⁴⁴ A czikk szövege vagy tizenkét sornyi Censur-Strich aztán e szó a lap közepén „Dummköpfe⁴⁴, aztán ismét tizenkét sornyi Censur-Strich és punctum. Magában csinos kis jellemzése a német censoroknak. A magyar censorokat általában nem így kell jellemezni. Nem mintha köztök is nem volna országszerte elég Dummkopf, oh van biz ez elég! Vannak censoraink, kik Vörösmartyt Martinas Vörösre fordíták, vannak, kik e szót erény kitörölték, s írtak helyette reményt, a kontárt kitörölték, / s írtak helyette kantárt, mert az erényt s kontárt Páriz- Pápaiban fel nem tatálták. Vannak censorok, kik Luczenbachert kérdőre vonák, miként jut eszébe zsidó hírlapot kiadni akarni? Mert a bécsi politicalis tudakozódásban a juridisch szót jüdischnek olvasók. Van censor, ki Vega számszor-lajstromát (logarithmusát) kinyomatni nem engedte, mert a számsorok mantissáiban titkos írásmód-tant szaglalt (Boldog isten, aztán illy emberektől függ a magyar értelmiség bírálata!) De mégis a magyar censorokat nem így kell jellemezni. Vannak biz azok közt okos emberok is! A magyar censurát jobban jellemzenék Constant Benjamin szavai: „A censura a rágalom monopóliuma, az alávalóság által, a hatalom zsoldjában gyakorolva.“

Es mivel a censura illyen, én csak két író ismerek, ki nyíltan bevallá, hogy őt p, censura nem nyomja: a házalva könyveket áruló P. T. T. és g. D. E. cum consortibus. Hanem, uraim, írósereg, kik

nem vagytok illy jó barátságban a censurával, mint g. D. E., ugyan tartsatok egy gyűlést egyszer, és szedjétek össze a censura törléseit, mellyek birtokotokban vannak, és nyomassátok ki. Soha még tanulságosabb könyvet nem látott a magyar ég. Látni fognók a rendszeresített hon-alkotmány és szabadság rombolását, az ész vértanúságát, a becsületes hazafiság kínpadát, és látni némelly censor comicus butaságát. miről hétköznapi embernek isten bizony fogalma sincs. És én ez utóbbtól, a nevelésgestől, várnék legtöbbet. Egy egész nemzet megvetését, átkát kitudják állani némelly emberek, látjuk mindennap, de egy nemzet egyetemes kaezaját talán még sem bírnák kiállani. Uraim, író sereg, tegyétek meg ezt! *)

*) Lehetetlen föltennem a kormánytól, hogy tudomása leven a felől, mint comrómittálják némelly censorai, őket rendre ne utasítaná. Hiába adatnak a legokszerübb utasítások, azok, ha a lehető legjobbak volnának is, semmivé lesznek értetlenek kezei közt. A censorok nagy része magának azon hatalomnak érdekeit sem érti, mellynek képviselője és őre gyanánt állítottatott fel. Ha egyéb száz ok nem volna a praesentiva censura ellen, maga ez eléggé mutatja annak képtelenségét. Az, bár mi körülményesen irassék körül szabályokkal, a végrehajtók által mindig csak egyénileg fog gyakoroltatni, és soha sem lesz fejedelem vagy kormány, hanem egyes emberek akaratának kifolyása, s lesz örökké csak egy nagy visszaélés. De a melly kormány pártolja azt, s egyszersmind óhajtja polgárai nyugalmát, annak saját érdekében is állana legalább az embereket megválogatni e felette kényes és egyszersmind fontos hivatalra, melly már annyi viszálykodásoknak volt szülő oka népek és fejedelmek közt; megválogatni az embereket, kiknek elég belátásuk legyen a szükségtelep ingerültséget távoztatni, s a kormány elleni gyűlölet okait

Reformról van szó úton útfélen. Reformnak, békés reformnak föltétele a szabad eszmecsere. Szabad

ritkítani. Mert ne higyük azt a kormány urai, hogy a censori törlésekkel minden elvégződik. Az író, kinek elméműve censor által megnyirbáltatott, elpanaszolja mindenütt a censurának e kezelését, keserű szavai szájról szájra járnak, és a polgárok közt terjesztik a bizalmatlanságot a kormány ellen, táplálják a gyűlöletet és elkeseredést, kivált akkor, midőn valamely kitűnő és kedvelt író művét buta eszű censor roncsolja össze. A mi pedig kevés kivétellel mindig így van. A legnagyobb elmék termékeit, sok évi tudományos búvárkodás fáradságát, mik talán az emberiség vagy legalább egy nemzet üdvére váltak volna, gyakran egy balga ember tollvonása egy perez alatt elkárhoztatja, ki távolról sgm volt képes, megítélni azoknak akár hasznos akár kártékony oldalait. És az illy eljárás aztán nem azon egyes censornak, hanem a kormány felszeg intézkedéseinek rovatik fel vétkül. Nálunk a helytartótanácsnál egy ízben azon elv vétetett föl, miszerint doctrinalis censura ne gyakoroltassák, mert az illy censura valóságos megölő betűje minden tudományos előmenetelnek. És mégis a censor urak nagy része doctrinalis censurát gyakorol. Erre mondok a sok közül egy szép példát. Kolbnak általam fordított „Emberi rtii velőd és történetéből” a keresztény vallás első korszakáról szóló czikk azért töröltetett ki az egyházi censor által (világi história egyházi censura vas pálezája alatt!!!) mert a benne állított dolgok históriai igazságáról a tisztelendő censor ur más meggyőződésben méltóztatott lenni, holott ennek megbírálása nem censura, hanem eritioa dolga Lett volna. A mi censoraink, kik némellyikének néha nincs annyi belátása mint egy iskolás gyermeknek, criticusai is egyszersmind a leggenialisabb elméműveknek. Sok tekintetben még az osztrák censura alatt is szabadabban lehet írni, mint a szabad, alkotmányos Magyarországon! — És nagy figyelmet érdemel az, hogy maga a kormány ellen is többet szabad, mint a kasztok, vagy burocracia ellen. Kormány tisztviselőiről, papokról, katonákról, legkisebb gáncsoló szót nem! Censzoraink senkitől nem rettegnek annyira, mint a, catholicus papoktól.

sajtó nélkül a dolgok változása csak forradalom által történhetik. Vagy forradalom által, melyet alkotmány-

Bár mi kis gáncs írassák pap vagy papság ellen, az mindjárt vallás ellen írottak bérnálatik. A papok magokat a válással azonosítók, és e szent paizs alá menekszének minden még olly igazságos és megérdemlett fegyver elől is. S az mindegy aztán, régi papokról beszélsz-e vagy mostaniakról, elég hogy papról beszélsz, ha csak föltétlenül nem magasztalod sáfarkodásaikat, nem csak Írásaidat üldözik, hanem magadat is, s ők, a szelídség, türelem, keresztényi szeretet apostolai, a legtürelmetlenebb és üldözöbbs osztály ma is, mint volt hajdanában. Miattok magát a történetírást — melly igaz mondás nélkül megszűnik történetírás lenni — el kell hallgattatni vagy elferdíteni és meghamisítani, mert ha papi visszaélésekről vagy rosszaságoktól írsz, vallás nélküli, istentelen ember vagy. Mintha bizony a papok is nem volnának gyarló emberek, kik közt elég van jó és rász, becsületes és jellemtelen, szinte úgy nfint a mágnások, nemesek, polgárok és parasztok, catholicusok és protestánsok közt, és mintha az szégyenére válnék az egész tiszteletre méltó papi rendnek, ha közöttte egy két semmirevaló találkozik, s mintha az, hogy illyen is ne vegyüljön, belé megóvható volna! Én a papságnak, mint osztálynak és rendnek tisztelője vagyok, annak szép hivatása van, kivált ha vallási körén túl nem csapong, de egyes fanaticus, erkölcstelen tagjának nem, ki még most is azon töri fejét, hogyan lehetne egy kis papuralmat — a középkorhoz hasonlót — alapítani a többi rendek felett, hogyan lehetne még egyszer olly sötétséget előidézni, mint a hajdani volt, me Ily ben csak papszernek lássanak. Az illy fanaticust, mint ellenségét az emberi tökéletesedésnek, teljességgel nem tartom becsülésre méltónak. Vannak a papi osztálynak tagjai, kik előtt egész tisztelettel emelhetünk kalapot, de vannak aztán, kik semmi kíméletet nem érdemelnek. Illyenek voltak a censurának is feltalálói, melly egy sötét kor ivadéka. A históriai tudomány meghamisításának bűne, még zsarnok fejdelmeket sem terhel annyira, mint a fanaticus papokat, kiknek ármányain, pénzeli vesztegetésén, hajótörést szenved minden igaz és sza-

ellenes hajlamú kormány viszen végbe, és leszen eredménye: szolgaság és nemzet-halál, vagy forradalom által, melyet a nép csinálанд, és eredményét csak isten tudja. Boldogtalanok mi, hogy olyanok kilátásaink, miszerint azt, mi a forradalomtól megóhatna, a szabadabb sajtót, alig remélhetjük forradalom nélkül, mit nem is akarunk, s mitől isten is őrizzen meg. Azonban egy fegyvert, a nevetségessé tétel fegyverét még nem «kisértök meg. Békés fegyver, de hatalmas! Kisértsétek meg, uraim, irói sereg!

bad szó. Hlyének miatt nem lehet sok országokban a népeknek a história tiszta forrásaihoz jutni. Kisértsd csak meg Magyarországbán papokról történeti igazsággal írni, meglátod hogyan jársz. Mindjárt találkozik pap, ki felad, hogy érdemeket szerezzen magának a kanonokságra, mint szerzett a magyar Kolb egyházi censora, ki, mint hallom, nem csak feladta a censura által megnyirbált munkát, hanem azonfölül bírálta is a Religio és Nevelésben — melyet, mint túlságos és a protestánsokat keserítő lapot, el kellene tiltani a kormánynak, ha saját censurai elveihez hű akarna és tudna lenni, — és szórta ellenem nyilait, s ha szerencsémre általok elérhetetlen nem volnék, rég pun gatoriumba vagy még mélyebben küldött volna. Írjatok aztán papokról illy censorok mellett! Semmi sem lesz irodalmunkból, míg a sajtó illy okszerűtlen korlátok közt áll. Sajtótörvények kellenek és független bírák, hogy az elméket ne bilincselje butaság és rász akarat. Bírák büntessék a bűnöst, ne egyes censor. Korlátlanul szabad irhatási jogot semmi józanészü nem kíván: de a korlátozás törvényes formák szerint kezeltessek, és a bűnös csak istennek és saját lelkiösmertének felelős, független bírák hatalma alatt álljon. Különben jaj annak, ki sajtó-vétségért bíró elébe kerül!

A szerk.

II.

Párt nevek.

Pártjellemező szavakkal korunkban, sok visszaélés van. Az ellenzékiek ellenében állók nevezik magokat conservativoknak, fontolva haladóknak, conservativ - progressistáknak, kormányuknak, s az ég tudja még minek nem. Mind ezeknek azonban nincs határozott értelme. E párt maga sem látszik magát érteni. Innen van, hogy a hányszor kényszerítve érzi magát egyes kérdések körül nyilatkozni, vagy hitvallomást tenni, mindig akként nyilatkozik a mint nem kellene, ha ön magával tisztában s fölvelt nevéhez hű volna, vágy pártnevének határozott értelme volna.

Lássuk e neveket rendre. Azt mondják conservativ pártot is. Conservativ párt annyit teszen, mint olyan párt, melly feladatúi tűzte ki magának a status quó-t vagy is a fennálló állapotot védeni. Kérdés tehát, conservativok-e, kik magokat így nevezik? Taglaljuk kissé. Mit conserválnak? Azt a mit a kormány meg nem támad, a mi magában conserválódik. Ellenben, mit a kormány megtámad, azt teljességgel nem conserválják. A kormány Horvátországban hatalom csapással megváltoztatá a tartományi gyűlés eddig fennállót rendszerét. Conserválták talán a conservativok az eddigi állapotot? Nem: a fennállót állapotot felforgató hatalomcsapást pártolók. — A kormány rendszeresítette az új administratorságot, mit Kossuth jól nevezett „Kreishauptmannságnak“, conserválták talán

a conservatívok a vármegyét? Nem; az új sütetű administratorokat pártolók. — A kormány lélekvászáló corteskedést gyakoroltat administratorai által a megyék önkormányzási hatóságának ellenében; a conservatívok conservákák talán a megyei autonómiát, vagy a régi szabású „Sanior pars“ befolyásának elvéhez ragaszkodtak? Nem; a politicali depravatiót pártolják. — A törvény visszakapcsolatni parancsolja a részeket; a conservatívok conserválják talán az ország integritását? Nem; azt mondják, hogy királyunknak mint erdélyi fejedelemnek is megvannak a maga kötelességei, s ezek nem engedik, hogy a magyar-királyi kötelességet teljesítse, tehát a kettős lelkiösmeret teoriáját pártolják. A végvidékeken a váltótörvényszékek ítéletei végre nem hajtathatók; a bánási végezredekben a törvény biztosította szabad vallás - választás (áttérés a protestantismusra) meg nem engedtetik; a conservatívok conserválják talán a magyar törvényhozásnak a magyar birodalom határai közötti felsőséget? Nem; az ország egy részének német tartománynyá átváltoztatását helyeslik*). Az orrsággyűlés a vallási áttérés szabad-

*) Miként tudva van a cs. kir. statistical hivatal (K. K. Direction der administrativen Statistik) a múlt év végével statistical táblázatot adott ki, 1842-ről. Ezen munkában a határ-örvidék egészen külön van Magyarországtól s kapcsolt részeitől választva, Egy valaki figyelmeztetett Czömig Károly udvari tanácsos és igazgató urat, hogy a határörvidék nem külön tartomány, hanem Magyarországnak és kapcsolt részeinek integráns tartozéka. Czömig bizonyítást kért. Valaki úr megmutató neki az 1840-i

ságát a görög nem egyesült vallásra is kiterjeszteni akará. Királyi válasz a törvényjavaslatra nem adott; hanem a kormány országgyűlésen kívül tett intézkedést, minőt csak a törvényhozás tehet; egy két hónap múlva azonban megijedt intézkedése következményeitől, s rendeletét visszavonta. A conservatívak conserválták talán a törvényhatalom jogkörét? Nem; tegnapelőtt az alkotmánytalan úton kelt edictumot, tegnap ennek visszavételét pártolák. — A kormány katonai karhatalmat adott nemcsak az administratorok kezeibe, hogy éljenek vele, mint Tisza Biharban, Luka Honiban, Révay Turóczban stb., de még az alispánok kezeibe is szurony-hatalmat adott, olly kikötéssel, hogy annak használatáról az alispánok nem a megyének, hanem az administratoroknak számoljanak. A conservatívak conserválták talán az alispánoknak megyéjektől függését? s az az iránti felelőséget? Nem; az alispánokat Vice-Kreishauptmannokká akarák átalakítani. — A kormány eltiltotta a köziskolákban tanítói felügyelés alatt fennállott magyar nyelvmivelő társulatokat, A conservatívak conserválták talán a nemzetiséget és egyesületi szabadságot? Nem, Zala megye felszólalását nem pár-

törvényt, melly a határőrvidékeket váltótörvénszékeinknek alárendeli. Czörnig így felelt: mutasson az úr nekem egyetlenegy esetet, midőn a magyar váltó törvénszékek ítélete vagy rendelete a határőrvidéken végrehajtatott, úgy elhiszem, hogy a határőrvidék magyar tartomány, de míg illy esetet nem mutat, addig nem hiszem. És nem tudott mutatni. Nem de szép dolog!

tolák. — A kormány egy Mária Terézia korabeli olly intimumra hivatkozva, mellyben egy betű sincs abból, mit a kormány benne lenni mond, a megyek küldöttség általi panaszjogát eltörölte. A conservatívak conserváltak talán a fejedelem és nemzet {közti patriarchalis viszonyt? Nem; a fejedelem trónusának a bizalmasan .közeli nemzet előtt elzárását pártolák. — A kormány a népnevelési rendszert, mellyre alkotmány szerint csak felügyelő s nem intéző joga van, egyoldalúlag a törvényhozás kirekesztésével szabályozza, míg ellenben . némely megyének a népnevelési sikeresítés éré a fennálló rendszer korlátái között hozott határozatait megsemmisíti. A conservatívak conserválják talán a nemzet alkotmányos befolyását? Nem; az austriai szabású kormányzásnak hívei. — A kormány tetteleg megindítja a dohány monopólium kerekeit; a conservatívak ellene szegülnek talán? Nem; hosiannát énekelnek Austraának, melly megszánta a dohányzó magyarokat, s olcsó (?) szívart dug száj okba. A magyar törvény azt mondja, hogy a boltnyitás jogára nézve a királyi városokban divatozó gyakorlat fentartassék, s ezen gyakorlat azt hozta magával, hogy kül- s belföldi gyáros csak az illető hatóság engedelmével s csak egy boltot nyithat egy városban, az ausztriai „kais-kön. Tabackverschleissu pedig szót sem szól Pest városának, hanem száz boltot nyit úton útfélen (természetesen a magyar dohány - mivelés felsegélésére, s a magyar szivar-gyárosok rettentő buzdítására!) És a conservatívak conserválják talán in hoc regno

consuetudinario a királyi városok joggyakorlatát? Nem; hosiannát énekeljek a kais. kön. Tabakverschleisznak. — A kormány ausztriai határvám - hivatalt állít fel Mosony megye határában, minek legalább is forma-hibáját négy-szem közt a conservativok is elismerik? A conservativok conserválják talán az ország határainak az ausztriai vámtisztek önkényes avatkozásaitól! mentességét? Nem; azt mondják, hadd jőjenek! — A kormány keresve keresi ki az Uray-féle embereket, s bírakká teszi, az ország polgárai felett és kegyelmével halmozza őket és ezen megvevése a közmorálnak odáig jutott, hogy már gróf Széchenyi is nyíltan kimondá, miként annyira nem megy benne a resignatio, hogy piszkos companiában húzza a status szekerét. És a conservativok conserválják talán az erkölcsi szemérem lovagiasságát? Nem; hanem nyílt karokkal fogadják soraikba Uray et Compagnie uraimékat. És így tovább száz meg száz esetig.

Ugyan kérdem, hát mit conserválnak az úgy nevezett conservativok? Mit conserválnának egyebet, mint a zsiros kormány-hivatalokat magok számára. Van-e hát e szónak conservativ értelme az ő szájokban? Értik-e ők magok is saját nevöket? — Menjünk tovább.

„Fontolva haladók.“ E szóban részünkre, kik dicsőségnek tartjuk az ellenzék soraiba tartozni, nagy elismerés, nagy diadal rejlik, de pártnevezetül használva értelmezhetlen üres hang. Elismerés és diadal rejlik részünkre ezen praedicatumban, mellyel

az úgy nevezett conservativok magokat baronísálják, mert tizenöt éves küzdelmeinknek életbe hozott sok egyes jó eredményein kívül azon általános diadala minden esetre meg van, hogy ma már nincs olly megkövesült pécső vies, a ki in thesi meg merné vallani magáról, hogy maradni akar a réginél. Nem, ma már minden ember haladónak vallja magát, és ez magában nem kis tértnyerés. De a fontolva haladó név pártnévnek nem alkalmas, mert nincsen határozott értelme és nem is lehet. Ha valaki magát fontolva haladónak mondja, még teljességgel nem tudjuk, miként kell pártneve . értelmében a közadózásról, az úrbéri viszonyokról, a nép-képviselőtről gondolkodnia, mint párt ők magok sem tudják, miként kell pártnevökhöz híven gondolkodniok, és azért van aztán, hogy egyik fontolva haladó a közadózás mellett izgat, másik letyukodizza, harmadik püspök pénzével leforintosozza, negyedik meg szűz váltakról ábrándoz. A fontolva haladó név pártnév nem lehet, mert ha általában vesszük ollyasmit mond, a mi nem pártjellem, mivel, fontolás nélkül, azaz meggondolás és meggyőződés nélkül, okos ember nem akar haladni, tartozzék bár mi párthoz. Csak az a különbség, hogy egyik podagrás, annak tehát a fontolva haladás annyi mint lajhár-mozgás a pamlagtól a karos székig; másik tyúkszemes s ennek a fontolva haladás annyi, mint gyöngén lépegetni, mintha merő tojáson járna; a harmadik pedig ép egészséges ember, s ez, bár mi sebesen menjen is, mindig fontolva halad, csak úgy haladjon, hogy el ne essék.

Világosabban, vannak haladók, kik a haladás gyorsaságát a haza szükségeihez mérik, s vannak mások, kik saját érdekükhöz mérik, qui nummulos curant non rempublicam. Mind kettő fontolva] halad, csak-hogy egyik kötelességét teljesíti; a másik vétkezik. Az aristocrata, ki a haza minden javainak tejszínét élvezi, a nélkül hogy terheiben osztoznék, azt tartja okos fontolva haladásnak, melly minél kevesebb áldozatot igényel, kiváltságaiból, mind kevesebb teherben részesíti, és ha status - polgári kötelességről van szó, hajlandóságát attól függeszti fel, valljon remélhet-e a haladásból valamely úton módon olly magánhasznot, melly a kívánt kötelességet — mit ő áldozatnak nevez — kipótolja, s ha kármentesítést lát, reá áll; ha pedig ezt nem lát, felforr és anarchicus forrongásnak nevezi a kötelesség igénybe vételét. Ezt nevezi ő fontolva haladásnak: míg ellenben a nép fia, kit századokon át halmozott arányban nyom minden teher, a nyomorú proletarius, ki az életet csak a keserves munka, a holnapi lét bizonytalansága, s az éhség oldaláról ismeri, s kiről mégis az európai civilizatio nem gondoskodott ezredéven át, azt tartja a legokosabb, legfontoltabb haladásnak, melly a hazának legtöbb jót leggyorsabban- eszközöl. A fontolva haladás tehát olly szó, mellynek értelme tárgy, idő, alkalom, és egyéniség szerint különbözik, s így mint pártnév semmit sem jelent.

„Conservativ progressesták! “ Ez fából vas kártya, csengő és pengőércz czimbalom.

„Kormánypárt!“ Ez határozott értelmű szó lehetne,

a mennyiben kormánypárt oily pártot jelent, melly előre határozva mindig, mindenben és mindenütt azt akarni a“ mit a kormány akarand, melly biztosabbnak tartja beköttetni szemeit, és a kormány botja után menni, mint saját látása után, melly ásít, midőn Becsben ásítndk, kaczag, midőn Bécsben mosolyognak rücsköt, midőn. Bécsben könyeznek, körülbelül anynyi, de még sem egészen anynyi, mint az ügy nevezett conservativ. Ámde kérdem |én, vart-e a conserved - vokban anynyi férfiasság, miszerint, a mit tesznek, be is vallanak, van-e bennök anynyi férfiasság, hogy a kormánypárt illy értelmezését elfogadnak? Teljes-séggel nincs. Hiszen nem régiben nyomtatták ki programiunkat (nekik azt természetesen tenni szabad volt, a magyar censnra ótalma alatt, de nekünk nem szabad ám. Gyönyörű loyaltas!) és mit mondanak ezen idéetlenül megszülemlt programúiban? Azt mondják, „mi conservativok pártolni fogjuk a kormányt mindenben a mit törvény s alkotmány szerint teend.“

Okos szó [volna, ha olly rémitően balga nem volna. Hiszen, uraim, ez nem pártjel, nem párt-programra, nem pártjellemezés; ez olly határozatlan általános mendemonda, mellyet, akármi párthoz tartozzék bár, minden becsületes ember és minden gazember is aláír. Mert én még nem hallottam olly tollatlan két lábíi állatot kukorikolni, a ki így szólott volna: „A kormánynak ezen lépése törvénytelen, tehát pártolom.“ Sőt inkább abban töri fejét egész a hideg veritékig, miként mutassa meg a kormány minden tettének törvényességét, s ha elhagyja ez igyekezetének poros

régi törvényekbeni büvárkodásiban szent Legulejus minden mulasztja, kínjában Kitonichhoz folyamodik, mint minap az udvari cancellaria Zólyom megyéhez irt dörgedelmes deeretumában, miszerint az administratorok törvényszéken! elnökösködésének törvényességét kierőszakolja. Így izzad minden conservativ, de azért beszédét coute que coute mindig ekként végzi: „Én tehát a kormány rendeletében törvénytelenséget nem látván, azt pártolom!“

Nincs olly dühös ellenzéki, a ki (ha van ilyen?) csak azért opponáljon a kormánynak, mert nem 6, hanem gr. Apponyi a cancellár, ki bevallaná, „hogya a kormány törvényes lépéseit sem akarja pártolni, és nincs olly „geheimpolizeibeli“ zsoldos, a ki beyallaná, hogya a kormány törvénytelen lépéseit pártolni fogja. Csak hogya amaz mindent törvénytelenség rámájára húzna, emez pedig mindennek törvényességére esküszik. Illyen botor beszéd a kormánypárti név, miként azt a conservativ urak saját programmukban értelmezek.

Erről a programúiról sokat lehetne mondani, és talán egyikünk vagy másikunk mond is róla valamit. Én itt csak ennyit mondok:

Egy bizonyos tanácsnok úr ő nagysága minap berukkolt a pesti gyűlésre ex offo védeni az administratorok törvényszéki elnökletét. És beszélt — és hajh miket beszélt! Főikéi utána Nyáry Pál és körülbelül ekképen szól: „Én ő nagyságáról azt hallottam, hogya derék, értelmes férfiú, és szinte örültem, hallván, hogya gyűléseinket személyes jelenlétével meg-

tisztelni szándékozik, mert gondoláin, majd csak hal-
 lünk már a kormány védelmére valami okosat, mi
 vagy kapacitál vagy legalább méltó lesz a czáfolatra,
 és eljött és szólott és semmi semmi . . . ! így van
 az ember evvel a conservativ-ptogrammaL Azt gon-
 dolta aZ ember, ha egyszer összeültek és sütnek, főz-
 nek és rántanak, majd csak látunk egy kis logicát,
 egy kis értelmet kitálalva, majd csak megértjük, hogy
 mit akarnak; és összejöttek, süttöttek és főztek és
 megjött a programm és semmi, semmi! Vagy
 eltagadták a mit akarnák, vagy nem tudják, hogy
 mit akarnák. Mert csak két dolgot mondtak ki vilá-
 gosan, azt, hogy a “mostani kormány minden lépését
 alkotmányosnak, törvényesnek, nemzetiesnek és jónak
 tartják; a mostani kormányt tehát míg az eddigi ösvé-
 nyen marad, pártolni fogják, de viszont azt is kikö-
 tik, hogy a kormány mindent csak általok tegyen, az-
 az minden koncztot nekik adjon és azt, hogy akár mi
 jó és törvényes legyen, mit az_ellenzék akarand, ők
 azt nem akarandják, csak azért, mert az ellenzék
 akarja, vagy ha akaróioik kell, ellopják az ellenzék-
 től és piacra állnak kiáltozandók: „íme, itt vagyunk,
 mi tettük! a mi érdemünk! Ugye derék!“ És való-
 sággal úgy is tesznek ők Boldog isten! Éveken át
 minő gúnyt üzték az iparegyesültftből, minő har-
 czot víttak a védegyesület ellen, mennyire nem
 zajongtak, hogy nem lesz belőle semmi, és bizony
 nem is rajtok múlt vala. És végre midőn Kossuth és
 Csanády oda állítják nékik az 4846 i iparmű - kiállít-
 ást így trombitálnak: „Szép, szép! bizony szép, hanem

tudjátok meg, édes hnzafiak, ezt nem ők teremték, hanem mi teremtettük conservativok! Nemde nagyon derék!!!“ Én az ellenzéknek azt tanácslom, adja ki és terjeszszze szét a conservativok programját vagy száz ezer példányban. Nem kell annak kommentár, legfeljebb ritkított betűkkel lesz jó főbb részeit kiszé- detni. Hagyja a többbit a józan észre. Soha párt- jának egy egy nagyobb diadalt nem szerezhet, mintha ellensége programját-dobra üti. S kérdem van-e ok azoktól megijedni, kik illy programot írnak?

Még egyet akarok e programúiról mondani. Szerte kuldözék a kegy és hivatalosztó Méltóságos Nagy- ságos és Excellentiás nevek maszlagéval a meghívó- kat. És jöve mind a kinek lába vala. És jövének vala még a vicenotariusok és a távol vidékekről, jövének a falusi káplánok éjszak s nyugotról, és összeszedék a Censorum collegiumot Budán és bepa- rancsolák a helytartó tanácsnak, be még a függet- len Kamarának concipistáit szintúgy Budáról és elnö- költetek az országnak az ő tárnokát és valának száz húszon öten!!! Annyi,,Werbung“ után csak száz húszon öten!!!

És itt van a Gyülde, a conservativ club! Ismét elővevék á hosszú czimú nagy neveket, elő magát a cancellarét is, és hívának és toborzának és adának ingyen ebédeket, és kaczérkodának még al Pilvax kávéházával is, és parancsolának és ígérének meny- nyet és országot és üzeték a részvényt a hangosabb szegényebbekért és megszámláltatának és valának négyszáz és néhányon!!! Ez is tanulságos. Azonban

mozognak, mozogjon hát az ellenzék is. Különben kis sereg, is túlszányal rajta.

Elég az hozzá, conservativ, fontolva haladó, conservativ-progressista, kormány-párti mind nem párt jellemző nevezet. Azért én ajánlom a pecsovics nevet. Teljességgel nem csúfolódásból, hanem komolyan, mert valamennyi közt ez olly név, melly a közvélemény szerint leginkább ráillik a conservativ pártra. Ennek nem kell értelmezés, minden ember tudja, mit kelljen alatta gondolni, hányat ütött az óra!

III.

Ellenzék.

Angliában, Francziaországban stb. ellenzéki párt az, mellynek célja a kormányt megbuktatni, hogy aztán maga legyen kormánynyá s a mint ezt az ellenzék elérte, a ki előbb kormány volt, az legyen ellenzék. Az ellenzék szónak azon állapotban, mellyben vagyunk, illy értelme nincs. Magyarországon olly ellenzék nincs s nem is lehet, melly azért kuzdene, hogy maga legyen kormánynyá, és azért a conservativok ne féltsék tőlünk a zsiros konczozt.

Megmondtam mi nem-ellenzék Magyarországon? már most megmondom, hogy mi tehát és mi hivatása van.

Az ellenzék Magyarországon azon párt, melly politicalai rendeltetésének ismeri -a kormánynak mind általános politicalai irányát, mind egyes tetteit és mulasztásait, éber, örökdő figyelemmel kísérni, s valahányszor

oily irányt, tettet, vagy mulasztást vészén észre, mely vagy az ország léteit, tehát önállását s nemzetiségét és alkotmányossága érdekeit, vagy az ország jogszerű létét, vagy végre az ország jólétét sérti, gátolja, awagy veszélyezteti, mind annyiszor oda törekedni, hogy, ezen sértések és veszélyeztetések elháríttassanak, s ország, nemzet és alkotmány hasonló sértések és veszélyeztetések ellen az alkotmányos életnek, a nemzetiségnek s a nemzet szellemi és anyagi erőinek minél tökéletesebb kifejtése által biztosíttassák.

Ezen értelmezésből három természetesen következik: 4) hogy Magyarországon az ellenzék mindig, minden időben és minden kormány ellen szükséges; 2) hogy az ellenzék eszméje Magyarországon nem mereven negatív eszme, hanem a positiv reform eszméjével ugyanazonos, sőt, hogy csak új intézkedés, csak azon átalakulás lehet az országra egyedül üdvös, mely az ellenzék irányával megegyezik. Következik .tehát 3) hogy minden párt, mely az ellenzékkel elvben s irányban ellenkezik, akár minek nevezze bár magát, nem egyéb mint destructiv párt, azaz országrontó párt, azaz: conservative Megmutatom:

4. Az ellenzék mindig, minden időben, s mjjinden kormány ellenében szükséges. Mert:

Az ellenzék hivatása: a kormánynak politicáját, tetteit s mulasztásait ellenőrizni.

A ki állítaná, hogy lehet kormány, mely ezen örökösnek felette s ezen örökös szükségén kívül áll, az megtagadná a nemzet alkotmányos életét; megtagadná azt, hogy a nemzet s annak érdekei a cél,

á kormány pedig nem ezél, hanem eszköz, s a ki ezt tagadná, az országrontó, azaz: conservative.

Amde az ellenzék öröködésének pusztá contemplatio ezélja nem leheti az ellenzék a végett kíséri örökdő figyelemmel a kormány eljárását, miszerint ha azt akár általános politicájában, akár egyes tetteiben, akár mulasztásaiban, nemzetelleniesnek, alkotmánytalannak, törvénytellennek vagy legalább ügyetlennek találná; nemzeti alkotmányos, törvényes és czélszerű ösvényre térítse vagy pedig meggyőzze a fejedelmet, hogy válsztásában tévedett.

A ki állítaná, hogy lehet kormány, melly a véték vagy a hiba tehetségén is már a priori foluláll; és a ki állítaná, hogy lehet kormány, mellyet, ha vét vagy hibázik is, hagyni kell vétkezni, hagyni hibázni; az nem alkotmányos magyar, az országrontó, azaz: conservativ.

Én, mivel alkotmányos. magyar vagyok, nem képzelhetek kormányt, mellyet ellenőrizni szükséges ne legyen; mivel ember vagyok, emberi gyarlóságomat érező, nem hiszek kormányban isteni csalhatatlanságot, vagy anygali jóakaratot; s . mivel hazámat jobban szeretem, mint akárkinek kegymosolyát, vagy akárkinek baráti kézszorítását; nem ismerhetem el olly kormány tehetségét, mellynek, ha vét vagy hibázik, vétkét vagy hibáját szolgálai önmegadással türjem. Összesítsétek a kormány minden- hatalmát testvérem kezeibe, összesítsétek legjobb barátom kezeiben, ellenzék leszek, ellenzék maradok halálomig; ellenzék, melly mindé»‘ motczanasát független lelkem éber szemével kísérendem; ellenzék, melly bűnét, tévedését, ügyetlenségét, gyáván türni soha sem fogom. — Jaj neked, oh.hazám! midőn illy ellenzéked nem leszen. A melly napon az lenni megszűnnék, szolgaságod levelét írtad alá.

Ellenzéknek kell lenni mindig, minden időben, minden kormány ellenében. Kell lenni különösen ausztriávali viszonyunk miatt is; mert ha leggyengébben akarok is szólani, annyit minden esetre el kell ismeretek, hogy ezen viszony következtében vannak az ausztriai kormányzatnak olyan intézkedései, melyek a fejedelem egységénél fogva, közelebről vagy távolabbról legalább eredményeiknél fogva hazánkra is hihatnak; s míg ez így leszen, magyar hön nélkülözhet a világon mindent inkább, mint ellenzékét. A melly perczben Magyarországon ellenzék nem lesz, Magyarhón ausztriai tartományjá lesz.

De a conservativok nem értik az ellenzék szót. Ott van programjok — mellyben, ha észet keresünk? ész helyett bérkikötést, s bérért szolgaság-ajánlást lelünk. Ott van programjok világos jelül, hogy nem értik így szólanak:

„Azon politicalai állítás, hogy alkotmányos ország . ellenzék nélkül nem lehet, egyedül azon ténynek megismerése, hogy a nézetek összeütközése, a kérdéseknek minden oldalról megfontolását hozza magával/

Ez badar beszéd, szóalkalmaz határozott értelem nélkül. Hisz a kérdéseknek minden oldalról megfontolása, királynak, kormánynak egyedül is kötelessége, a kormánynak mindenek felett önmagában is; s a ki azt állítja, hogy ellenzékre a végett van szük-

ség, miszerint a kérdések minden oldalról megfontoltassanak, az a leghatalmasabb satyrát írta a kormányra, mert azt monda, hogy a kormány ellenzék nélkül nem képes a kérdéseket minden oldalról megfontolni. És ti mégis szövetkeztetek illy kormány pártolására! Hiszen kormányt, mellyről esküdt barátai illy vallomást tesznek, magán ügyeiben is gyámság alá kellene tenni, nem pedig az ország dolgát kezére bízni.

De nem úgy van. Alkotmányos ország nem azért nem lehet ellenzék nélkül, mert a kérdéseket minden oldalról meg kell vitatni; hanem azért, mert alkotmányos országban minden kormánynak ellenőr kell; különben dictator volna; dictator és alkotmány együve nem fér. — És ez ellenőr az ellenzék. — A ki ezt tagadná, az országrontó, azaz: conservative

Mondom másodsor, hogy az ellenzékiesség Magyarországon nem negatív mereven eszme, hanem a positiv reform eszméjével ugyan azonos; sőt, hogy csak az ellenzék lehet valóságos reform-párt, és semmi sem reform, a mi nem az ő szellemében, nem az Ő iránya szerint történik.

Én, mint alkotmányos magyar, csak olly törvényt, olly közigazgatási intézkedést ismerhetek el közjogi szempontból valódi reformnak, melly hazánk jogszerű önállását biztosítja, s a nemzetiségnek, az alkotmányos életnek, s a nemzet szellemi és anyagi erőinek minél tökéletesebb kifejlődésére vezet.

Igaz-e vagy nem igaz, hogy a mi nem ide vezet, az nem reform?

Már mondtam, hogy az ellenzék hivatása arra törekedni, miszerint hazánk önállása, nemzeti létele, s alkotmányossága ne sértsék.

És ezen hivatásában előtte áll három század történeteinek nyitott könyve. Erről Szinyey (még akkor nem volt váltótörvényszéki elnök) egykor azt mondta az 1836. országgyűlésen, hogy, „a kormány nem egyéb mint háromszázados törvénytelenég”: és Marczibányi (még akkor nem volt főispán) szintúgy azon országgyűlésen azt mondta, hogy „nincs egyetlen egy törvény az egész törvénykönyvben, melyet három század óta a kormány sokszorosan meg nem sértett/

És ha csak a legközelebbi korszakot, a francia háború utánit vizsgáljuk is: látjuk, hogy országgyűlés tizennégy éven át neheztelt, s midőn a nemzetet, már eléggé elszunyadottnak vélték, adót nem csak szedett a kormány törvény ellen, törvénytelenül, hanem ezt önkényesen 100 percenttel fel is emelte, sőt véradót is zsarolt önhatalmával a szegény népből; tehát az alkotmányt egészen felfüggesztette; látjuk a devalvációt, amaz irtózatosságot, mely nem csak minden magánviszonyokat összezavarta, árvákat, özvegyeket koldusokká, az eladósodott olygarchákat adósságmentesekké, kegyes alapítványokat semmivé tett, s éppen azért Nagy Pál által „égre kiáltó országos rablásnak” neveztetett; hanem egyszersmind néhány száz milliónyi status-adósság élenyésztetésének egész súlyát tetted e nemzet egyes polgárainak nyakába róva, megegyezésünk nélkül, törvény nélkül; lássuk az abszolutizmusnak meghajtani nem akart me-

gyek gyűléseit éveken keresztül felfüggesztve; láttuk a nép érdekében igen mérsékelt szabad szót börtönnel fenytve; a követ-választást, az országgyűlési salvus conductust megtámadva; az ébredő nemzeti szellem ellenében terrorismust gyakorolva, a határörvédket egészen német lábra állítva, és az országtól tettleg elszakítva, az indirect, adók iránti intézkedést a nemzet kezéből kicsikarva; a vallási szabadságot örökös kormányi zaklatásokkal nyugtalanítva; a királyi városokat minden törvényhatósági önállásból kivetkeztetve, magát a királyi helytartótanácsot a bécsi német cabinet parancsainak postahivatalává alacsonyítva; látjuk Horvátországban a magyar nemzet elleni forrongást a kormány által pártoltatva, s a pártos illyr hőseket kormány-kegyekkel elárasztva, a magyarok barátait pedig üldöztetve; látjuk ugyanott a tartományi gyűlés fenállott rendszerét hatalom-csapással megváltoztatva, látjuk megyei rendszerünket, a főispáni helyettesek rendszeresítésével önállóságában megtámadva; a népnevelés körüli hatalmat a nemzettől eltulajdonítva, a lélekgyilkoló censurát nemcsak rendszerbe hozva, sőt a mindennél rosszabb, titokban adott, titokban tartott szabályok szerint zsarnokoskodva; látjuk azokat, kik a haladási kérdések megbuktatására erkölcsös vesztegettek, embervért ontattak a kormány kegyeivel meghalmoztatva; látjuk a hazai műipar emelésére irányzott nemzeti törekvést megbénítva, ellenben a német kincstári dohány-monopóliumnak behozatalára lépéseket téve; Magyarország érdekeit Ausztria vélt érdekeinek mindenben alárendelve, szó-

val, látjuk az ország területiális épségét, az alkotmányt, a nemzetiséget, az ország önállását, a törvényhozó hatalmat, a törvényszerűleg constituált kormányzékot, a megyéket, a városokat, az ország egész jogszerű állását megsértve, megtámadva, anyagi jobb-létünket pedig nem csak elő nem mozdítva, sőt inkább természetes fejlődésében mesterségesen feltartóztatva,

s hogy a közel jövendőnek még csak reményé is el legyen véve, a kormányhatalomra épen azon fractiót emelve, melly, a legutóbbi országgyűlésen, magokat a közvéleménnyel találkozó királyi előterjesztéseket is megbuktató, s a leglényegesb regenerationális kérdéseket a fejedelemmel még csak tractatusba menni nem engedé: s ezen nemzettel s királyi szándékkal daczo-lás jutalmául a kormány-rúdnak kezébe adását nyeré.

Hlyen az ország állapotja. Folytonos sérv. És e folytonos sérvek históriáján sárga fekete fonálként, mindenütt a tisztán pronunciált irány; Magyarországot mind szellemileg, mind anyagilag Ausztria s az ausztriai kormány által absorbeálni; érdekeinket Ausztria érdekeinek alárendelni, s hazánk önálló egyéniségét elsorvasztva a kormány - hatalmat egy részről mind inkább az ausztriai cabinetben központosítani, más részről minél korlátlanabbá tágítani, s ezt biztosító institutióinkat, npnd inkább hatástalanokká tenni, mert ezek az absolutismushoz szokott osztrák-cseh kormánynak természetesén kényelmetlenek.

Ezen folytonos iránynak következménye: hogjr hazánk jövendője compromittálva, országunk területiális épsége megcsonkítva, nemzetiségünk belviszályok,

küzdelseivel sorogasztva, alkotmányunk elerőtlenítve, legsarkalatosb institutióink elerkölcstelenítve, anyagi jólétünk pedig olly pangásban van, hogy a természet áldásai alig bírják a sorvadást ellensúlyozni. És ha itt ott e sorvasztó procedúra pillanataig pihenni, ha egyes intézkedések némi jót eszközölni látszattak is, ezen pihenés, ezen jó akaratú velleitas nem onnan eredeti, mintha országos önállásunk s alkotmányos életünk az önmagát, „garantirozó“ biztosság fokára emelkedett volna; hanem eredett egyszer kifáradásból, s mert félték, hogy a feszített húr megszakad, másszor parancsoló körülmények következtében, mivel hogy valamire szükségünk volt, vagy pedig érdekükben vala azt mondhatni, hogy a magyar nemzet jó kedvben van, vagy ismét egyes öbb akaratú kormány férjfiak ephemer befolyás a következtében, vagy végre, mert az idő fej ökre nőtt, s egyet mást megadtak, mivel meg nem adni már nem lehetett, s mert azzal nyugasztalák magokat, hogy engedményünk már úgy is késő, tehát nem termendi meg a nemzet alkotmányos önállására várt gyümölcsöket, mivel halogatás közben olly körülmények fejlődtek ki, mellyek az engedmény sikerét, már virágjában elsorvasztották. Tudnék erre példát mondani akár mennyit, de csak egyet akarok említeni, mélly ezen politicát igen szembetünővé teszi. Értem a magyar nyelv⁹, ügyét. Ismerjük mindnyájan e századbeli országgyűléseink álhatatos küzdelmét a magyar nyelvnek diplomaticai polczra emeléséért. Ismerjük azon ellenszegülést, mellyel a nemzet ezen legter-

mészetesebb kívánságában találkozott, s azon nyomorult aprólékos lépéseket, melyeket mindig concessióknak neveztek, melyek azonban nem voltak egyéb, mint késleltető csel, addig hátráltató annak megadását, miről jól tudták, hogy elvégre is meg nem adni nem lehetend, míg a véletlen — az ausztriai politicának ezen mentő anygala — majd ily körülményeket hozand közbe, melyek a magyarok kívánságának teljesítését hatástalanná teendik.

És úgy is Ion. Am né menjünkbar vissza a távolabb múltba, maradjunk a közelebbi időknél. 1807-ben September 4 0. Horvátországban tartott tartományi gyűlésben a kapcsolt részek rendei határozataik 5-ik cikkelyében nyíltan és szabatosan kijelentették, miképen „halaszthatlanul szükségesnek és hasznosnak ismerik, hogy a kapcsolt részekben! ifjúság a magyar nyelvet megtanulja; több más okok miatt azért is, mivel az ország - gyűlésen úgy a közös dolgok, mint a9, kapcsolt részeket különösebben érdeklők hatatosan csak magyaréi tudó egyének által lehetnek előmozdíthatók; s azért elhatározzák, hogy a következő országgyűlés előtt tanácskozni fognak az ezen cél elérésére vezethető legsikeresebb eszközökről; csupán azt tartván fel, hogy ^, 1805. november 25-én hozott, s 1806. február 6-án királyilag megerősített municipalis statútumok szerint saját kebelükben a közügyek nem más, mint latin nyelven tárgyalassanak“, világos tehát, hogy akkor még a horvátoknak eszök ágában sem volt a latin nyelv használatát saját keblükön túl, tehát akár az ország kormányszékeivel,

akár a magyar hatóságokkali érintkezésre, akár végre az országgyűlésre kiterjeszteni akarni, sőt inkább jó lelkű hajlandósággal voltak a magyar nyelv ismeretét Horvátországban is közönségesse tenni *)

Elkövetkezvén az 1830-ki országgyűlés Zágráb megye rendei a tartományi gyűlésre küldött követeknek "utasításba adák, miképen az ország rendéinek azon óhajtását, hogy a magyar nyelv Horvátországban is minden módon terjesztessék, tökéletesen helyeslik, s annak előmozdítására több rendbeli köznevelési intézkedéseket hozának javaslatba).

Sőt ugyan ekkor, még azon Varasd vármegye is, melly jelenleg már a magyarok ellen olly féktelenül dühöng, 1830. júliusban a tartományi gyűlésre következő utasítást ad a:

„Quandoquidem gens hungara linguam hungari-

*) Az eredeti így szól: 1827. art 5. SS. et 00. expenderunt praesentaneam utilitatem et necessitate!» ut juvenus regnorum horum exacta linguae hungaricae cognitione imbuatur, quaestioni eo minus obnoxiam, quod in regni comitiis negotiacum regno Hungariae communia, et regnorum horum particularia non nisi per individua linguae hungaricae quara effica citer promo veri queant--- eo tamen semper intellecto quod SS. et 00. regnorum horum, in ordine ad negotiorum publicorum insuo gremio non alia quam latina lingua pertractationem municipal! statitio suo in generalí congregatione 28. 9bris 1805. condito, et per B. ddo. 6. február. 1806. rescriptum confirmato firmissime inhaereant.

) Az eredeti így szól: „desiderio illó SS. et 00. comitaliter congregatorum . . . ut apud nostrates etiam lingua hungarica quibusvis adminiculis propage tur — relato, in secundamen desiderii comitalis suo quoque sensu próba ti, sequentia ad scopum conducere existimant. stb.

cam ad eum perfectiouis gradum evehere intenderet, ut cuncta negotia publica in ea pertractentur; partes vero regno Hungariae adnexae aeqpali perfectionis zelo flagrarent, omniaque condiscendae linguae hungaricae media adhibere residerarent, ideo“ stb.

És a horvát (vagy is inkább nem liorvát hanem felső tótországi) megyék illy hangulata következtében a kapcsolt részek tartományi gyűlése az 1830-ki országgyűlésre küldött követeinek csak ugyan utasításba is adá, miként a KK. és RR. elismervén a magyar nyelv ez országban! terjesztésének szükségét, miszerint a társ Magyarországhoz még erősebb kapcsolattal csatoltathassanak, meghagyjuk követeiknek stb):

így állott a magyar nyelv ügye Hoi vátországbán, melly azóta késleltetés által, a magyar nemzet elleni systematisált gyűlölet forradalmas fészkevé Ion, s külön déli Szlávország jövődjének ábrándjaiban ringatja magát. Most már, ha azon kormány-rendszer — melly Bécsben 300 év óta mindig ugyanaz — Magyarország iránti köteleességét szemügyre veszi, ha az alkalmat megragadja, és azt a minek ki nem kerülhetését lehetetlen volt át nem látnia, nem halogatja, szóval, ha a magyar nyelv iránt nagy későn 4843-ban hozott törvényt akkor megadja, mi lett volna a következés? — Az, hogy a magyar nyelvnek köz-

*) Az eredeti ékképen szól: SS. et 00. necessitatem propagandae in regnis his linguae hungaricae agnoscentes pro eo ut arctiori adhuc cum socio regno Hungariae jungi possint vinculo, dominis regni nunciis committunt“ stb.

igazgatási nyelvvé tétele orvosolhatatlan sarlódásokat nem idézett volna elő az országban; még magának Horvátországnak sem jutott volna eszébe, balgatag hegélylyel abban elnyomást keresni, ha követői a magyar országgyűlésen magyarul szólnának, ha a magyar főkormányiszékektől magyar rendelményeket, a magyar megyéktől magyar leveleket vészén, s hasonlóul válaszol, hanem maga kebelében ragaszkodott volna a latin nyelvhez a meddig tetszik vala, később fölébredvén a saját nyelv iránti szeretet, a horvát nyelvet nem csak magán-életében kimivelheté, hanem saját törvényhatósági életébe is beviheté, azon tanácskozhatott, jegyzőkönyveit afcon vezetheté, a nélkül, hogy sarlódás támad volna közöttünk. — De nem, ezt nem cselekedtek a bécsi urak, hanem vártak, halogattak, temporis áltak, míg körülmények fejlődtek ki, mellyek a magyar nemzetiség természetes jogainak megadását, gyűlölség, ütközés, s gyógyíthatatlan ellenségeskedés magkövévé tették, s a magyar nemzetet már máj. azon állapotba helyezék, miszerint vagy arra van készerítve, hogy nemzetiségének saját honábi természetes uralmát gyáván, mondhatnám öngyilkos kezekkel feladja; vagy pedig zsarnoknak láttassák; ide jutottunk a magyarnyelv iránti kegyelmes concessiókkalü Alig látok tehetséget, hogy az alternatívát kikerüljük. Ha csak elleneink ábrándos túlcspongásai rajtunk nem segítenek, min bölcseségünk alig segíthet. — Boldogdalan nemzet, mellynek sorsát olly kormányrendszer intézi, hogy csak ellenei hibáiba, s vetetten körülmények hatásaiba véthetné reménységét

És kérem jól megjegyeztetni: e szomorító vázlatnak, mellyet az ország képeről adék, súlyát nem akarom egyes személyekre, s nem különösen csak a mostani kormány - férfiakra hárítani. Rendszerről beszélek, mellynek izmai századokon át megkövültek, mellynek nyomása alatt egyes kormány-férfiak tetterejének el kell zsibbadni, ha mindjárt a legszentebb . akaratot vinnék is magukkal hivatalukba. — Én e rendszer iszonyú kártékonyaságáról, az igazság legcsalhatatlanabb tanúja a história nyomán annyira meg vagyok győződve, hogy nem kétkedném kijelenteni, miképen addig, míg e rendszeren — a nemzet alkotmányosságának természetsszerű kifejtésével — gyökeres orvoslás nem történik, az ország legkitűnőbb hazafi capacitásának cancellárrá tétele sem segítene, mert vagy elzsibbadna, s absorbeáltatnék a rendszer által, vagy pedig megbuknék okvetlenül. Hatályosságot csak olly egyéniség fejthet ki a kormányon^ melly érendszernek szolgájává esküszik, melly annak irányát követi. De isten legyen e szegény hazának illy irányú kormány- hatályosság mellett irgalmas. — És itt van annak kulcsa, mért hogy a független lelkű hazafiaknak lehetetlen a mostani kormány működését a legmélyebb aggodalommal nem kísérniök, mert talán még soha sem volt kormány, melly ama megkövült rendszernek — akarva vagy akaratlanul — annyira ^kezére játszott volna mint a mostani. Máskor a kormányok nem igyekeztek affectálni alkotmány-ellenes irányaiknál alkotmányos külszint, hanem megtámadták a nemzet jogait nyílt egyenes úton, s így legalább ellenzést

provocáltak Verbőczy nemzeténél, és az ellenzés folytán némi véletlen közbejöttével a veszély elhárítottatott, vagy legalább a következesek enyhítettek; — de a mostani kormány a nemesség elkorhadt részét a hiúkat, az önzőket, a megvásárolható lelkiteket, a szegénységet tűrni nem tudókat, a gyávákat táborba gyűjté, párttá alakította, s ennek emeltyűjével feszíti ki alkotmányos állásából minden institutióinkat, melyek ama veszélyes rendszert ezer viszontagságok között, legalább annyira ellensúlyozták, hogy „él magyar még“, s ha magához hű maradna, a hazát megmenthetné. De most anti-ethicus rugók tétettek mozgásba, a nép még semmi — caput mortuum — az aristocratia pedig kevés kivétellel, mint Jugurtha Rómáról mondá, csak vevőre vár. A dolog annyira ment, hogy a conservativokhoz tartozni annyit tesz, mint immunitással bírni minden visszaélésre. Tudunk eseteket, midőn megyei közadószedők tömerdek ezerekig megcsonkítják a hűségre bízott közadótárt (lásd Bácsban, Temesben) s nem lehet őket megbüntetni, mert conservativok, s a megye többsége conservativ, tehát pártkérdést csinál párttársa védelméből; s általánosan azon megyék, melyekben a kormánypárt mindenható, adóügy, közmunkák, igazságszolgáltatás, választások, s általában közigazgatási eljárás körében a legbotrányosabb hanyagság, visszaélés, sőt világos törvénysértés képét mutatják; mert minden, de minden, még az igazság-szolgáltatás is, különösen pedig a választás, párt és pártbeliek érdeke szerint vitetik, vezetteik és intéztetik; s ez olly annyira minden tartózkodás

nélkül, hogy midőn a conservatív párt, mart. 45-én Budán második conferentiájában arról tanakodnék, mi-ként biztosítson pártjának az országgyűlésre többséget, egy főispán nyíltan kimondá, hogy zsebükbe kell nyúl-niok a főispánoknak, és voksokat vásárolniok, és pénzzel kell a választásokat vezérelniük, mit ő tenni is ajánlkozók, s kétkedve dicsekvék, hogy zsebében három megyének küvetsége van!! — Eme veszélyes kormányrendszer zsidbasztó hatását maga a dicsőült nádor is sokszor keservesen érezéü Még ő is, „egyik király testvére, másiknak bátyja sikeretlenül küzdött ellene. — Tudjuk ezt mindnyájan, de én reményiem, hogy a rendszer által megbuktatott főispánok között akadand legalább egy férfiú, ki e tekintetben okle-velekkkel is felderítendi, „a fátyol- titkait/ — A nemzet István főherczegbe veti reményeit; akarata van kétségtelenül, isten adjon neki erőt, hogy a dynastiá-nak, mellyhez tartozik érdekében nádori székéről e rendszer hydrájával megküzdhessen. — Mert bizony erőre szüksége leszen, Herculesi munka vár karjaira. És vigyázzon is, hogy jó egészségben maradjon. Ama cicerói tanács: „cura nt valeas nagyon jó tanács.

Már most ezen veszélyes állapottal, ezen erkölcsi elpodással szemközt itt áll az ellenzék, a kormány alkotmányseru ellenőre. Mi hivatása van e helyzetben az ellenzéknek? felírásokat eszközöljön, grava-meneket protocoláljon egyes kormánytettek, egyes kormány-mulasztások ellen? Ám jó; tegye, tennie kell kétségtelenül, kötelessége; de valljon ezen gravami-nalis műtét segít-e az összes rendszer, a kormány?

politicának általános iránya ellen? Ki hihetne ezt? — Nem, az egyedüli mentség abban, s csak egyedül abban kereshető, hogy igyekezzünk az ország lakosai minden osztályainak érdekeit az alkotmányos életben összeforrasztani, szóval olly reformokat eszközölni, mellyek a nemzeti alkotmányos életet biztosítsák és kifejlesztésük.

És kérdem én, lehet-e ezen irányban a kormánytól várt reformokat?

Én azt hiszem ezt olly kormánytól, melly nem a nemzet akaratának kifolyása, vártani nem csak miná-Innk nem, de a világon seholjsem lehet, mert az illy kormány, mint minden hatalom, természet szerint inkább saját körének terjesztésére, mint az őt ellenőrző korlátozó alkotmányosság erősítésére hajlandó. Legyen bár legjobb akaratú, magának akarand minél nagyobb hatalmat, miszerint legtöbb jót tehessen. De ez alkotmányos országban nem reform, mert egyszersmind magában foglalja a tehetséget, rossz akarat mellett minél több rosszat tehetni. Nem parlamentarizmus kormánytól, tehát ha csak az események kényszerűsége által valami chartácska octroy-álása nem indítatik az alkotmányos élet kifejtésére s biztosítására vezető reformokat vártani általában sem lehet.

Még kevésbé lehet azt vártani mináhink Ausztriával! viszonyunk mellett, mert bár miként változtak legyen is három századon át a kormány-hivatalnokok, egy irány mindig állandóan megmaradt t. i. Magyarország alkotmányos önállását csorbítani, s az ausztriai absolut kormány-politicába beolvasztani. Úgy hogy

végig tekintve hárem század történeti könyvéu, egyetlen egy kormányt sem találunk, mely azért volt volna jó, mivelhogy politikája ezen iránynyal ellenkezett, hanem legfőlebb azért volt jó, mert alatta ez irányban legkevesebb rossz történt. Illy állásban ki reménylhesse, hogy a kormánynál lehessen komoly akarat a magyar nemzet alkotmányos önállásának kifejlesztésére s biztosítására irányzott reformokat létre hozni.

Legkevesebbé lehet pedig ezt várni a mostani kormánytól, mely épen az által jutott a kormányrúdhhoz, hogy a múlt országgyűlésen a szőnyegen volt reformkérdések olly módoni keresztül-vitelét, miszerint az alkotmányos nemzeti önállás kifejtésére s biztosítására vezessenek, megakadályozó, azon kormánytól tehát, mellynek eredete anti-reform irányú, azótai tettei s mulasztásai sokban törvényellenesek, összes politikája pedig tisztán s határozottan alkotmány ellenes.

Vagy, ha már a reformokat alkotmányos irányban a kormánytól várni nem lehet, a magokat conservativoknak nevező consérvativ párttól várhatjuk talán? Miként várhatnék? hiszen ezen pártban minden rossz meg van, mit a kormánynál rossznak találunk — mert magokat a kormánynyal, s annak egész irányával és minden tetteivel — tehát rossz és hibás tetteivel is azonosították; — és ezen kívül még van e pártnak egy másik rossz iránya, mellyet a kormánynál hasonló arányban feltenni nem vagyunk kénytelenek; és ez a privilegialis irány, melly nem csak a szabadsággal, de még a nép anyagi jólétével is természetes ellen-

tétben áll. — Erről nem lehet kételkedni, mert hiszen „conservativoknak“ nevezik magukat. Magyarországon pedig a jelen állapotot conserválni annyit tesz, mint a feudalismus és privilegialismus zagyvalékét conserválni; következõleg conservativ irányban reformálni annyit tesz, mint a privilegialis állapotot erősíteni, mi a nemzeti alkotmányos élet kifejlesztésének s biztosításának irányával merõben ellenkezik.

Inneti van aztán, hogy ha conservativ uraimék egy két reformkérdést in thesi fölvesznek is programmjokban, a nemesség adóztatásáról, vagy is a közteherviselésrõl mélyen hallgatnak. Miért? Mert az adómentesség koldus privilégiumáról! lemondásnak privilegialis irányt adni teljességgel nem lehet. — A törvény elõtti egyenlõségrõl szintûgy hallgatnak, mert ennek privilegialis irányt adni ismét nem lehet. A patrimonialis hatóság vagy is az úriszékek eltörlésérõl ismét hallgatnak, mert privilegialis irányban ezen eltörlés sem vezethetõ. Ellenben a királyi városok kérdését bezeg fölveszik programjukba, miért? mert ezen kérdést olly irányban is el lehet intézni, miszerint elintézése az absolutismusnak segélyül szolgáljon, s a privilégiumok roskadozó épületét consolidálja. Fõlvtették programjukba a vélemény-szabadságnak köztanácskozásokbani biztosítását; miért? mert ezen úgy nevezett biztosítás módjai között azon lehetőség is foglaltatik, hogy a nyilvánosság megszorítottassék, s az auditorium kikergettessék. — Fõlvtették a büntetõ törvénykönyvet, miért? mert a büntetõ törvénykönyvben olly törvény alkotása is lehetséges, miszerint a ki kormány

vagy aristocratia ellen szót emel, minden teketória nélkül hűsre tétessék. Fölvették az egyesületek & társulatok iránti intézkedést; miért? mert ezek iránt úgy is lehet intézkedni, hogy egyesülni felsőbb engedetem nélkül még kenyérvésre se tegyen szabad. És így tovább. Szóval azon kérdéseket igen is fölvették, mellyeknek elintézése privilegialis irányban is lehetséges; de azokat még in thesi sem vették fel, mellyeknek megoldása privilegialis irányban nem lehetséges. — Világos tehát, hogy a conservativoktól valódi reformtörekvést még kevesebbé várhatni, mint a kormánytól, melytől teljességgel nem várhatni.

Így állunk tehát, a kormánynál idegenszerű absolutisticus irány — a conservativoknál pedig a kormány irányában zsiros konczökért szolgáltság, azon kívül privilegialis irány. Ne neked reform! Szegény magyar nép!!

Ellenben az ellenzéknek hivatása tevén az alkotmánynak mind a jelen sérvektől megorvoslására, mind jövődörei biztosítására munkálni; önkényt következik, hogy egyszersmind hivatásának kell tennie az e célnak megfelelő reformokat kezdeményezni, s azoknak keresztül vitelére törekedni, sőt természetes az is, hogy a reformok olly módoni sürgetése, miszerint az alkotmány kifejlésére s biztosítására vezessenek, csak az ellenzékétől várható.

Következőleg meg van mutatva, hogy az ellenzékiség Magyarországon nem negatív merev eszme, hanem a positiv reform eszméjével annyira ugyanazonos, miszerint egy részről csak az ellenzék tehet

valódi reform-párt; a reform-zászló — mint minap Kossuth monda — csak az ellenzéknél nem hasonlít a könyvkötők címmutatványaihoz, mellyek könyveknek látszanak, de csak hátukra van írva: „Sümmtliche Werke“, s belől üresek, és sémmi sem reform, a mi nem az ellenzék szellemében, nem az ő iránya szerint történik; más részről pedig világos az is, hogy a reform eszméje Magyarországon szorosán ellenzéki eszme, s az ellenzék nem lehetne ellenzék, ha reform-párt nem volna, al ki pedig reformot akar, nem akar reformot, ha csak ellenzéki, azaz alkotmány fejlesztési s biztosítási irányban nem akarja. És innen van, hogy a tények históriája, az ellenzék nevet Magyarországon a reform-párt nevével már rég azonosítja.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy az ellenzék maga parlamentarisan úton reformot keresztül vihet, hanem azt akarom mondani, s mondom határozottan, hogy Magyarországon a reform csak úgy lehetséges, ha annak zászlóját az ellenzék viszi, s reformindítványait a közszellem azon fokára emelnie sikerül, miszerint a közvélemény szellemi hatalmát a kormány is respectálja.

Ezen bizonyítvány után már igen szembetűnő, minő eszmezavarban van mind gr. Széchenyi, mind minden conservatív társa, midőn azt írogatják, hogy az ellenzéknek nem szabad többségben lenni, hogy az ő természetes rendeltetése a kevesebbség. Bizony gyönyörű logica! A hol parlamentarisan kormány van, ott az ellenzék természetesen csak kevesebbségben lehet; miért? mert mihelyt többségben van, megszűnik

ellenzék lenni, s kormánynyá lesz, — de nálunk, a mi viszonyaink közt, nem parlamentarís, nem nemzeti kormány mellett? — Szegény logicusok! Tanulni kellene egy kis közjogot, egy kis status-tudományt, egy kis országismét; ezek olly dolgok, miket vizengős dilettantismus egy európai utazáskában el nem lehet. Tanuljatok, s ha tanultatok át fogjátok látni, miként Magyarországon, míg a mostani kormányrendszer fenáll, csak az tarthatja fel a hazát, ha az ellenzék többségben van, s minden percáiyi kevesebbsége az alkotmányos élet s magyar nemzeti önállás csorbításával együtt jár. — Olvassatok egy kis historiácskát — szép tudomány!

Miután meg van mutatva, hogy jelen kormányrendszerünk mellett az ellenzék Magyarországon nem olly párt, melly tüzetesen (ex professo) ellenkezik a kormánynyal; és meg van mutatva, hogy az ellenzék célja körülményeink közt egyéb nem lehet, mint az országnak törvénytelségektől! megóvása, s önálló nemzeti alkotmányos életének kifejlesztésével s biztosításával a nemzeti lét, jogszerű alkotmányos lét, s közjóiet körüli érdekek valósítása, önkényt következik, hogy minden párt, melly az ellenzékkel elvben irányban ellenkezik, nem egyéb mint destructiv - párt, azaz országrontó-párt, azaz: conservativ.

Ezen állítás bebizonyítására elég volt értelmezni a pártokat, s legfőlebb még constatálnom kell a helyzeteket, miszerint tisztába jójenek magokkal azon polgártársaink is, kik azt vélik mind a mellett, hogy

az ellenzékhez nem tartoznak, a conservativokhoz sem tartoznak.

Ez önmystificatio, ez csalódás. A ki az ellenzékkel nincs, az ellene van. A ki az ellenzékét a nemzet önálló, nemzeti alkotmányos érdekeinek megóvásában, kifejlesztésében, biztosításában nem segíti, azaz ellenkező iránynak szolgál. A védelemben részt nem venni annyit tesz, mint a megtámadók országrontó diadalát elősegíteni.

Ne higye senki, hogy párthoz nem tartozik. A hol szám határoz; ott az indolens elvonulás is positiv partműködés. Hol egy oldalon 400 ember a másikon 420 áll, 2 pedig sehova sem áll, ott e 2 ne higye, hogy ő párthoz nem tartozik, ne higye, hogy magát a 420-szál nem azonosítja; azonosította kétségkívül, mert ha a 400-hoz csatlakozott volna, voltak volna 425-en, s a 420 nem győzött volna. — Hiábán mondják tehát — pedig sokan mondják — hogy ők ugyan az ellenzékhez nem tartoznak, de azért még sem conservativok. De bizony conservativok. A ki velem nincs, ellenem van.

Akár miként csűrjük csavarjuk is a dolgokat, utolsó analysisben a tusa csakugyan két fél közt forog; egyik fél a haza, melly országos önállóságot követel, és magyar és alkotmányos akar lenni, másik fél a kormány, melly nem parlamentaris, nem nemzeti, hanem idegenszerű alkotmány ellenes befolyásnak vagy emahatiója vagy eszköze. És ezen két fél túsáját két párt vívja. Egyik azon párt, melly azt akarja, hogy hazánk önálló országos személyességgel bírjon, s magyar és valódilag alkotmányos legyen,

másik, melly privilégialis érdekeinek legyezgetését reményivé, az idegenszerű befolyásnak alárendelt nem - parlamentarís, nem - nemzeti kormány vontató kötelén jár. — A ki az elsőt nem segíti, hallgasson bár, a másodíknak szolgál; tehát az országrontás bűnében osztozik.

Jól tudom én, hogy az úgy nevezett conservatív pártban sok olly becsületes ember van, ki nem adott magának számot a pártnak, mellyhez csatlakozott országrontó irányárol, s csak azért tartozik hozzájuk, mivel hogy megundorodván a tömérdek rendetlenségek miatt, mellyek a magyar közéletben gyökeret vertek, a rendvágý által a conservatív táborba sodortatott, mert hiszen a conservatio olly szép szó volna, ha igaz volna, s mert a conservatívok a kormányt pártolják, mellynek nevében rendet hallunk emlegettetni. De meg kellene fontolniok ama becsületes embereknek, kiknek politicalai színök felett a rend pusztá szava határozott; hogy a legnagyobb rendetlenségek a kormánytól eredtek, hogy a kormány olly rendetlenséget, melly céljainak kedvez, soha sem akadályoz, sőt sok esetben nyíltan elősegít; meg kellene fontolniok, hogy a lélek-vásárlást — a mi minden rendetlenségnek özönlő forrása — a kormány rendszeríté, s hogy a nemzeti jellemnek eme rendszerített elerkölcstelenítése ama kútfő, quo fonté derivata clades in pátriám populumque fluxit. Ha ezt megfontolják és szemügyre veszik, miként a rendetlenségeknek az ellenzék korán sem barátja, csak hogy a szabadság s nem a szolgaság rendét

szereti; lehetetlen lesz nem sajnálatok, hogy rendet óhajtva a despotismusnak, tehát a legnagyobb rendtelenségnek szolgáltak. Engedjék, hogy őket Cormenin szavaival egy dologra figyelmeztessenem:

„A ki szereti a rendet, de nem szereti egész a despotismusig, vissza forduland a szabadsághoz, ha-hogy ez egy kissé későn nem lesz, mert a szabadság többé nem lesz.“

Vigyázzatok, hazámfiak! Ne féljetek annyira az anarchiától, hogy túlfélelemből a szabadságtól is irtózzatok. Fontoljátok meg, hogy ha olly boldogtalanok volnánk, miszerint csak anarchia és absolutismus közt lehetne választanunk (mit én nem hiszek), az anarchia minden esetre csak mulékony állapot lehet, de az önkény uralma lehet örökös. Ha másként nem lehetne, gázoljunk inkább a szabadság mulékony csapongásain keresztül a szabadság rendéhez, mint a szabadságtalan rend sir-csendes ösvényén az önkény-uralom torkába jussunk. Rend csak mi velünk lehet, kik a szabadság hívei vagyunk. — Szabadságnak lenni annyit tesz, mint joggal bírni mindenre, a minék gyakorlata minden másoknak hasonló joggyakorlatával összefér *). És ez a valódi rend, szabadság nélkül rend nem lehet.

*) A szabadságnak ezen értelmezése — bár német tudóstól eredett — meglehet, hogy az észjog postulatumainak tudományos szabatosággal egészen meg nem felel, de engem al gyakorlati életben minden politikai kérdések körül tisztán eligazított mindenkoron. En mindenekelőtt ezen criteriumon, mintegy jogmérőn, szoktam szabadság szem

Ezt figyelmeztetésül azoknak, kik öntudatlanul szolgálnak, nem vélt, nem óhajtott céloknak. De elvégre is csakugyan igaz, hogy political életünkben lehetnek sötétebb, lehetnek világosabb színezetek: lehet, hogy egy többet, más kevesebbet, egyik így, másik amúgy akar, de az összes irány nem több mint kettő. Egyik az ellenzéké, melly a magyart szabadnak, önállónak, s szabadsága után boldognak akarja, másik, melly némi kegyeket osztana talán, a mennyiben saját malmának vizét nem vesztí, de a nemzeti önerejének érzetében szabadnak, s szabadság által boldognak nem akarja. — És a ki ezt nem akarja, az akármí szép szavakat regéljen bár, czélzatainak tisztaságáról, nem egyéb mint országrontó, azaz: conservativ.

IV.

Párt-alakulások és ellentétek.

A conservativok elsők voltak, kik magokat országos párttá alakították. — A dolog nincsen előzmény nélkül a magyar históriában. Lásd a kalandos pontjából a political kérdésekben magamat tájékozni. Így például szabadság-e adót nem fizetni? Előveszenj ama criteriumot, s úgy találom, hogy nem szabadság; meít az adómentesség olyan dolog, melly minden másoknak hasonló adómentességével össze nem fér; azaz olyan mentesség, mellynek gyakorlása lehetetlenné válnék, ha mindenkire kiterjeszhetnék, mert akkor a status fen nem áthatna. Tessék kísérletet tenni bármí kérdéssel a minek gyakorlata nem válik lehetetlenné, ha mindenkire kiterjeszhetnék, az szabadság; egyéb nem az.

pártot II. Lajos alatt. Ezek is conservativok voltak. A tanulság *latus per se*.

Előre látható volt, hogy a conservativok ezen cselekedete következtében az ellenzék is constituálni fogja magát, mivel pronuciált párt ellenében, nem pronuciált párt meg nem állhat, mivel ha egy pronuciált J)árt van, az, ki nem pronuciálja magát, nincs.

De a conservativok ezen cselekedetében, ha *ügyes tactica* nem is, merta dolog előbb utóbb torukra forr, hanem végtelen *malitia* rejlik.

Két országos párt-conferentiát tartottak a conservativok, s e két conferentiának eredménye, hogy a Kreishauptmanok a conservativ clubbnak teendők jelentéseket megyéik állapotáról, ezen clubban fog meghatároztatok mellyik megyében ki választassák országgyűlési követté, ki alispánná, s az ekként meghatározandó választásokba országos párterővel szándékoznak befolyjni. Csak maga Marczibányi főispán volt egyedül, ki ennek ellene mondott. De a dolog elhatároztatott, nyíltan minden tartózkodás — mondhatnám minden szemérem nélkül — beiktattatok eredeti programukba, minn bizony a martiusi *declaratorium*nak vizenyős mentegetőzése legkevesebbet sem változtat.

Mit tesáen ez más szóval? Annyit tesz, mint a megyéknek önkörükbeni szabad mozgását semmivé tenni. Tehát a megyéket tenni semmivé! — És itt van a *malitia*.

A ki nem vak, lá^a, hogy a kormány az administratori új rendszerrel, melly igen helyesen van

Kreishauptmann-systemnek keresztelve, a megyei institutiót akarta sarkából kiforgatni. Miért? egyszerűen azért, mert lehetetlen volt nem látnia, hogy míg a megyei institutio alkotmányyszerű épségben fenáll, az absolutisticus conservativ beolvasztási politica célhoz nem jut.

És ez igaz is. Mert a megyei institutional (mellynek gyarlóságait teljességgel nem akarom legyezgetni) azon megbecsülhetetlen sajátsága van, hogy megtörhetetlen rugonyossággal bír a kormány absolutisticus vágyai ellenében. — A hol centralisít kormány van, azaz megyei rendszer nincs, ott a végrehajtó hatalom végeszközei a kormány kezében lévén, egy ordonancal véget lehet vetni az egész alkotmánynak, s ha-hogy a statuscsint a nemzet túrni nem akarja, csak forradalommal segíthet magán. Ez pedig mindig kétes kimenetelű, veszélyes kísérlet. — De ilyen megyei institutio mellett, minő a miénk, a végrehajtás utolsó kezelői nem lévén közvetlenül a kormány kezében, egy ordonancal nem lehet az alkotmányt semmivé tenni. — Nem elég, hogy úgy mondjam, az országot bevenni, még minden megyét külön is be kell venni. És ez olly hosszú, olly darabos munka, jnelly az illy statuscsinhoz szükséges erő - concentratiót és sietséget meg nem engedi. S meg nem engedvén, a pusztá időnyerésbeni inertia is elég a statuscsiht paralysálni. Elkezdik az első megyén s legyőzik, s mennek tovább, de mikoron a tizedikhez érnek, már az első ismét visszanyerte ruganyosságát, és újra talpon áll. — Akkor megboszankodnak s bezáratják a megyeház

kapuját, s azon veszik észre magukat, hogy a megye kisorsrant egy oldalajtón, és beterít egy rossz asztalt zöld posztóval künn a szabadban a hársfák alatt és megint együtt van. Még jobban megbosszankodnak, eltiltják a gyűléseket, és az administratio megakad, a perlekedők zúgnak, a katona nem kap szénát, zabot, hacsak nem requirál, ha pedig requirál ezer a baja; és a mi legtöbb, az adó restantiában marad, s behajthatanná válik; szóval: megáll az egész gépezet, mert a közigazgatásnak nincsenek orgánumai. — És adja meg bár magát 40 megye, elég hogy 7 meg ne adja magát; a gép megakad, és már ezen hétnek ellenében is az égbekiáltó törvénytelen ségeknek olly egész seregét kell alkalmazni, hogy azon vennék észre magokat, mikép egyszer csak a legengedelmesebb, legtürelemesebb, legszolgaiabb megye is repraesentálni kezd. És a dolognak nincs vége hossza, vissza kell a normális állapotra témi^ s a mi legkeservesebb, az adó-restantiákat, mellyek a szép zavar közepett, még a legengedelmesebb megyében is halomra nőttek; el kell engedni.

Becsüljük meg hazámfiai: becsüljük meg hazánk léteiének ezen nemtőjét. A mi körülményeink között lehetetlen ennél valami czélszerűbbet csak gondolni is. Csak le kell venni a privilegialis alapról, s népszabadság alapjára kell fektetni, és nincs az európai státuszjognak olly doctrinája, mellyért cserébe adhatnék. Lám. Franciaországnak 4830-ban is volt parlamentáris kormánya, s bizony még is csak kövezet-torlaszok megöl Páris utczáin, fegyverrel lehetett a

júliusi ordonancokat semmivé tenni. — És hát ha a revolutio nem sikerül, mivé lett volna Franciaország!

— Ulyesmi nálunk, míg a megyei rendszer áll, nem történhetik; nálunk nem lett volna bizonytalan kimenetelű revolúcióra szükség, hogy az ordonancok semmivé legyenek. Megtörték volna a megyei institutio ruganyosságán, mint megtört valósággal 4823-ban az adó - fölemelési s katona - állítási oráonance.

És e mellett minő támasza ez a megyei rendszer magának a királyi székeknek is! Ha Franciaország 4830-ban megyei rendszerrel birt volna, X. Károly minden ordinance! mellett sem veszté vala el trónusát. Az ordinancek megbuktak volna a megyékben, és az ország megtartotta volna alkotmányát, és a király megtartotta volna trónusát, és a Bourbon-ház nem lett volna földön futóvá.

De a kormány ezen második tanulságot kevessebbre becsüli, mint boszankodik az első felett; és azért neki állt a Kreishauptmannokkal a megyéket öngyilkolásra vezetni.

Nem sikerült. Sok bajt, az erkölesi méregnek egész özönét árasztotta el a nemzeten, de hiában, meg kell váltanotok, a dolog még sem sikerült. A megyei institutio ismét bebizonyítá rugékonyságát, s néhány megye erélyes nyilatkozata kreishauptmanos nyilatokat eltompította. Vallj átok meg, vagy ne valljátok meg, annyi bizonyos, hogy kreishauptmann-rendszernek az ellenzék örködése következtében nem lett egészen azzá, mivé azt eredetileg tenni akartátok.

— A bureaucraticus rendszerezés, mindjárt kezdetben

szépen elcsücsült, és sok egyéb fulánkja is hegyét veszté.

Ezt látván a conservativok, párttá alakították magokat, azon nyíltan és világosan kimondott czélzattal, hogy személyek és dolgok iránt megyei végzésekre, követ- és tisztválasztásokba, közös erővel párti öntudattal, s előre kiszámított összevágó közreműködéssel fognak befolyjni.

Ezen állapotásukban számítottak arra is, hogy a körülmények kényszerítő hatalma következtében az ellenzék hasonlót teend.

És ennek folytán végül arra is számítottak, hogy mind a két pártnak illy működése által a megyéknek önkörükbeni szabad mozgása elbéníttatván, eszközük azt, mit a kormánynak Kreishauptmann-systemjével eszközölni nem egészen sikerült, értem a megyei rendszernek alkotmányos állásából! kiforgatását.

•És pedig ezt annál bizonyosabban reménylék elérni, minthogy ezen országos pártalakulásoknak tagadhatatlanul a magasabb alkotmányos élet körébe vágó külszine van, s annál fogva reménylék, még az ellenzék tagjai közt is rokonszenvre talál and.

Én meg vagyok győződve, hogy ezen tactica végső végül a conservativok torkára forrand, mert az alkotmányosságának azon sajátsága van, hogy a hol csakkülszine, csak üres formája affectáltatik is, előbb utóbb egy kis valóság növi ki magát a dologból mint ezt még az osztrák és cseh Postulaten-Landtagoknál is megéri, a ki élni fog — ám de arról is meg vagyok győződve, hogy a megyei életbe illy országos

párt-avatkozásnak — ha az ellenzék a fartélyosan kivetett hálót ki nem kerüli — legelső legközvetlenebb hatása a megyei institutio elgyengülése volna. — És ez az, a mit a kormány akar.

Ámde istennek hála, az ellenzék ezen hálót szerencsésen kikerülte, legelső (martiusi) gyűlésében közegyetértéssel kijelentvén, hogy: „az alkotmányos életnek törvényhatósági végzések követ- és tisztválasztásokban nyilatkozó ágaiba a párttá alakult kormány befolyását, a megyei rendszer felforgatására irányzott veszélyes törekvésnek tartja/6

És igen helyesen. Szükség is, hogy az ellenzék a pártalakulás körül nagyon vigyázzon azon föltételekre, mellyek a gyakorlati élet útmutatása szerint a megyei institutio természetében fekszenek.

Soha sem, kell felejtenie, hogy a megyék viszonyai különbözök; a mit egy megyében akarni lehet, azt más megyében szint olly kiterjedésben csak megkísérteni is kábaság volna. És isten ne adja, hogy midőn a párttá alakulás, az ellenzék irányába egy séget hoz — mit hoznia kell, s hogy hozzon kívánatos is, — azon hibába essék, mellybe az ellenzék ügyét egykor a megyék asztalára meggondolatlanul oda szórt szatmári pontok hozák; harcot híván fel bizonyos kérdések iránt olly megyékben is, hol előre látható volt, hogy ezen harcz-provocatio nem csak azon bizonyos kérdést, hanem minden egyebet is meg fog buktatni. Ezen hiba következései még soká érezhetőek lesznek közéletünkben.

A dolog a körül forogd hogy a conservativ

uraimék, az ellenzéknek oda akarnak vinni, miszerint a követválakztásoknál önmaga tegye legszükségesebb embereit lehetetlenekké. Deák eseténél 1843-ban látták, hogy ez lehetséges, s most győzelmök reményét azon megyékre nézve, hol a depravatio cseleivel győzniök nem sikerül, abba helyezek, hogy az ellenzéknek országos párt-pronunciációra kényszerítvén, az maga fogja magát a lehető legkisebb számra szorítani.

Mondani fogja talán valaki, hogy ezen veszélynek a conservativok önmagokat is kitették. De nem úgy van; nagy a különbség a két párt állása közt.

Az ellenzék neve ugyanazonos a reform-párt eszméjével. A conservativok ellenben magok is azt mondják, hogy ők · conserválni akarnak. Már természetes: hogy a köznemesség tömegét a mostani állapot fentartása ellen nem olly könnyű felizgatni, mint a reformok ellen. — Ha arról volna szó, mivel lehet a nem privilegiált osztályoknál inkább hatni, akkor a koczka egyenesen megfordítva állana, de a parlamentáris többség nyerésére nézve a tényező elemek privilegialis elemek, erről nem kell megfelejtkezni. — Lám pedig előttünk van a conservativok programja, mondják-e ők abban csak egy szóval is, hogy adózni akarnak? dehogy mondják, a világért sem mondanák ki e szót; hiszen ha ők ezt kimondanák, s az ellenzékben csak egy két ember akadna is, ki inkább volna hiú és önző mint becsületes ellenzéki ember, olly gyönyörűen rakásra dönthetné conservativ uraimékat még Fejérben, Temesben, Csongrádbán is, hogy a lábokat

sem ráznák többé. Tudhatnák ugyan, hogy az ellenzék igaz híveiben nagyobb az elvhűség, mintsem hogy e szóval „nem adózunk” izgatni akarhatnának. Ámde a conservativok furfangos emberek, ámbár tudták, hogy ha kimondanák e szót „adózunk 0, azt ellenük izgatási fegyverül az ellenzék bizonyosan nem használná; még sem mondták ki, mert fel akarták magoknak tartani a szabadságot, hogy a hol szükségesnek látandják, a „nem adózunk” zászlót az ellenzék jelöltjeinek megbuktatására ők üthessék fel. És ha aztán Forintos Zalában, vagy Ambrózy Temesben, vagy Babarczy Csongrádban, vagy Uray Szatmárban a „nem adózunk” zászlót fölüti, gondoljátok, azonosítani fogja tán magát a conservativ párt a budai teremekben ezen zászlóval? Oh nem! azt nem fogja tenni; hallgatni fog, vagy talán még kárhoztatni is fogja, hanem titkon kaczag, mert a nyereséget ő aratandja, azon nyereséget t. i., hogy az ólmos botos, forintos, szűzvállas hősek az ellenzék férfiai megbukták, s conservativokat választottak, kiket ők mint párt minden erkölcsi compröinissio nélkül tárt karokkal fogadnak soraikba, mert hiszen programúinkban nem foglaltaték az adózás, ez ellen tehát izgatni nem ellenkezett programmukkal. — Bizony bizony a politicalai jesuitáknak gyönyörű példányait hízalja szegény Magyarország.

A különbség tehát igen nagy a két párt állása között. Az oppositio mint reform-párt támadólag lép fel a mostani korhadt állapot ellen, s ha ezt a megyék különböző helyzeteire figyelmezés nélkül tenné,

könnyű volna ellene tömeges reactiót provocálni, a conservativok ellenben vagy csak negatív téren maradnak, vagy pedig a bár legszükségesebb, de kényes reformkérdések iránt hallgatagságra szorítkoznak; pártalakulásukkal tehát magukat hasonló veszélynek nem teszik ki.

Hozzá járul, hogy a conservativok párt organizatiójuk mellett céljaik kivételében még más erőre is számítanak: a kormányra t. i. mellyel magukat vakon azonosítók. A vak engedelmességre ajánlkozás olly ajánlkozás, mellyel a kormány mindig örömet lép szövetségre. E szerint a conservativok játéka akként van rendezve: akarják a mit a kormány akar, s ha erre pártorganizatiójuk által országos többséget eszközölhetnek, a haza veszszén bár, ők nyertesek, mert a kormány az ő szövetségesök; ha ellenben kevesebbségben maradnak is, mégis mindig fenmarad azon kilátásuk, hogy az ellenzék elveinek diadala a kormánynak a főrendi táblára, hivatalnokai által gyakorlott egyenes befolyása, s ha így sem sikerülne, a sanctionalis kormány-jog útján megakadályoztatik. — Az ellenzék ellenben csak önmagára támaszkodhatik, pártorganizatiója körül tehát igen óvatosan kell eljárnia, mert a melly ellenzéki tag, ha nem mágnás, magát eleve olly nyilatkozathoz kötötte, mellynek absolut becsére tökéletesen egyetért ugyan, de mellynél meggyéjének, kerületének, vagy városának véleményi állása, tekintetbe nem vétetett, s természetesen nem is vétethetett, az azon perezben, mellyben törvényhatósága ezen nyilatkozvány minden pontjaiban úgy lényec-

gökre mint kiterjedésünkre, s idejükre nézve egyet nem ért, magát egész politikai állására nézve nullificálta.

És ezt akajják a conservativok pártjuk organizatiója által elérni. A mi valóságos malitia. A dolog t. i. röviden ekképen áll:

A megyei rendszer az absolutisticus célzatoknak ellene áll.

A kormány tehát a megyei rendszert a Kreis-hauptmann - system organizatiójával megtámadó.

A conservativok magokat a kormányval azonosították, s annak minden lépéseit, tehát a megyei rendszer megtámadására intézeteket is, támogatják.

Ennélfogva országos pártot organisáltak, mert a megyei institutio ereje a megyéknek önkörükbeni szabad mozgása által lévén feltételezve, ezen szabad mozgást s vele a megyei institutio erejét az országos párt-organisatio csonkítandja, tehát a kormány Kreis-hauptmann-systemjével egy célra működendik.

És e célzt elérni annál inkább reményük, mert az organisált cönservativ párt-tábor ellenében az ellenzék kénytelen leend magát szintúgy országos párttá organisálni, és ezen organizatiója által a megyék önkörükbeni szabad mozgására, s vele a megyei institutio életerejére, a mint hiszik, ő maga intézendi a harmadik ágyú-telepet, míg végre az alkotmányos vár, barát és ellenség tízétől egyiránt ostromol tatva, helyet ad büszke ormain az osztrák kormányrendszer fekete sárga lobogójának.

Azonfelül az ellenzék, reform-párti nyilatkozatá-

nak egyes pontjai miatt ütközésbe jő a megyéknek egy kalap alá nem vonható viszonyaival, és saját embereit parlamentarizmus lehetetlenségekké tevén, pártját önkezeivel a lehető legkisebb számra olvaszthatja.

Ezen takticáóska teljességgel nem conservatív ugyan, de a milly malitiosus épen olly ügyeske is lehetne talán, hahogy másoknak is eszök nem volna.

A hadicserek azonban csak akkor veszélyesek, ha idején korán fel nem fedeztetnek, s megfelelő ellenmozdulatok által semmivé nem tétetnek. — Ezen ellenmozdulatra, miszerint a fölfedezett hadi cselet kiforgassa, mind össze is annyi szükséges: hogy midőn az ellenzék országos pártalakulásával munkálatainak irányába szellemi egységet hoz, tagjai ez iránynak megfelelő törekvéseikben a megyék helyzetkülönbségeire gondos figyelemmel legyenek; soha ne felejtsek, hogy a mit egy megyében már akarni lehet, azt szintolly kiterjedésben más megyében akarni is annyit tehet, mint az ellenzék embereit a parlamentarizmus téren lehetlenné tenni, tehát azoknak eszközölhetésétől is kizárni, a miket akarni azon megyében is lehetett volna: azaz a győzedelmet ezen kérdésekben is a conservatívok kezére játszani; és ne felejtsek soha is, hogy hazánkban az ellenzék olly párt, mellynek gyűjtő-magva a kormányirányábani ellenörködés, s az alkotmány kifejlesztésére s biztosítására törekvés, de ezen gyűjtő-mag körül nem minden kérdésben mind ugyanazon tagok egyesülnek; hanem egyben egy, másban más tagok nyújtják a subsidiarius erőt, a törhetlen magkönek; és ez csak úgy történhetik, ha

az ellenzék egyénei megyéjük viszonyai közt ki nem vihető egy vagy más kérdésnek, túlfeszítésével, parlamentáris befolyásukat lehetetlenné nem teszik, s meg nem fosztják a pártot azon segéderőtől, mely egyéni hullámzás mellett bár, de az irány egységének mindenkori fentartásával körülövedzi a szerencsésb viszonyunkból alakult szilárd magkövet. — Ez az ellenzék párt-alakulásának azon módja, melyet a gyakorlati élet, a megyei institutio természetéből historice kifejtett, mely azon különben meglepőnek látszható, de országgyűléseink évkönyveiben épen nem ritka történetet kimagyarázza, miszerint 16—48 compact állású megye, nem csak sok rosszat megakadályozni^ de sok positiv jót is eszközölni képes volt, mind a mellett, hogy a követi táblánál egészen véve numericus többség a főrendi táblának beteg szerkezete miatt eddig még mindig tulnyomólag kormányi színe, s a kormány minden hatalma állottak ellene.

A nemzetnek megnyugtatóra szolgálhat, hogy az ellenzék (a mint martiusi 15-ki tanácskozmánya nyilván mutatá) ezen térről magát semmi provocatiók által sem hagyja most is letereltetni. — Ügyeljen erre tovább is óvatosan; és legyenek gonddal vezérei, hogy elvbarátaik a megyékben, az ellenzéki programot és annak minden következő supplementumait e szempontokból tekintsék, s a párt országos alakulásának említett históriai módjáról meg nem feledkezve, törvényhatóságaik körülményeiből merítsék eljárásuk disciplináját; és — a conservatív párt minden destructiv cselei daczára is, a győzelem övék, tehát a hazáé lesz

Politikai egünk borult, tagadhatatlanul; a bécsi rendszer kórhadt vénségének névben, de nem lélekben magyar sectariusai sok feüeleges vontak láthatásunkra, de veszélyesb időket is élt már a magyar; s némi reményt abban is találhatunk, miszerint szemünk előtt porlanak össze az ausztriai vénhedt politica kőből, agyagból, üvegből, fából össze compingált oszlopinak korhadat mázai; s isten könyvében nem lehet megírva, hogy e kórhadt oszlopoknak dőlésre hajló boltozata a magyar alkotmányt eltemethesse. — A bécsi philistereket igen: de minket nem. Ennek ideje lejárt, hanem, ha az ellenzék históriai hivatásáról megfelejtkeznék. De nem fog meg megfelejtkezni. E nemzetnek, mellynek múltját megmenté, jövendőjét nem fogja feladni, gyáván hűtlenül.

Pedig vannak, kik őt erre a megváltozott körülményekről! regék mákonyival szenderitgetik. — És óh! hogy meg kellett érnünk, miként még gr. Széchenyi is e mákonyosztó csal-politica emberévé esküdött! Könyveket ir, szavak tengerét, de a szótengér hullámaiban egy gondolat ringatja magát, fel-felütögetve rémféjét, a halásznak csónaka körül, ki háladatlan fáradalommal — gondolatot halászni a tágas szótengerre száll. £ gondolat syllogisma következő:

„Míg a kormány sem alkotmányos, sem nemzeti irányt nem követett, addig az ellenzés helyén volt; — de a körülmények megváltoztak; a kormány lemondott alkotmány ellenes, s nemzetiségtelen célzatairól; sőt vezér eszmének fogadta fel, hogy Magyarországot csak alkotmányszerűn, csak nemzeti irányban kormá-

nyozhatni, most tehát az ellenzésnek többé tárgya nincs, s az ellenzék, ha csak hervatag kevesebbségre nem sorvad, nem csak szüksegtelen, hanem káros is.“

Ez Széchenyi szótengerének egyetlen gondolatja „Politikai Programme töredékeiben^ a többi: üres hang, vagy egyéni gyűlöletből eredt személyes üldözése Kosuthnak.

Tehát megváltoztak a körülmények! tehát alkotmány s nemzetiség többé veszélyben nem forog! Ugyan úgy-e? valljon hol és miben volt örvendetes alkalmunk ezt tapasztalni? ha csak abban nem, hogy gróf Széchenyi István közlekedési osztály főnökké lett közlekedési osztály nélkül. — Tehát a mostani kormány ‘ az, mellynek karjai közt nemzetiségünk szent ügye biztosan nyugszik! — Hol van erre egyetlen egy ténynek bizonyítványa? — A mi nemzetiségünkre nézve az utóbbi időkbén, bár későn, de jó történt, az nem a mostani kormány műve. — Ellenben a mostani kormány műve, hogy azon kormányférfiak, kiknek a magyar nyelv ügyébeni törvényeket köszönjük, elkergettettek. A mostani kormány műve, hogy a magyar nyelv mivelő iskolai-társul átok eltiltattak; a mostani kormány műve, hogy Horvátországban a magyar nemzetiségtől nem irtózó párt ellenzéknek kereszteltették s rendszerített üldözés tárgyává tétetett. — Hol és miben van tehát a mostani kormány nemzeti hajlamainak biztosítéka? Talán, hogy a gróf szemei látják a láthatatlant, mint Macbeth látta Banquo szellemét, de a haza Banquo székét üresnek látja. — A mostani kormány nemzeti iránya! — Miért? avagy azt

akarja talán a gróf mondani, hogy a látható magyar kormány tulajdonképen nem is kormány, hanem most is azon kormány kormányoz, a melly kormányozott, midőn a magyar nyelv s vele nemzetiségünk törvényhozásban! diadalait ölé?----- Meglehet-----de akkor furcsán vagyunk azon második állításával, miszerint azt akarná reánk tukmálni, hogy a mostani kormány nem olyan, mint a régiek voltak; hanem annyira szerelmes az alkotmányosság eszméjébe, hogy ennek törvényes férje az ellenzék, bizvást fülére hüzzhatja hálósüvegét, az új szerelmestől várva, az alkotmányosság sarjadékainak szaporítását. — Szépen vagyunk, ha istentől van! — Halld meg Europa, és bámulj el nagy bámulattal! Herczeg Metternich életének — úgy tetszik — hetven negyedik évében a magyar alkotmányba bele szeretett!! — Audi gut! mondaná Saphir. —De én szegény magyar csak annyit tudok: hogy Reviczkyt, kinek cancellársága jeleie a magyar nemzetiség törvényhozási felüdülését, a mint meghalt „legkegyelmesebb66 ura, kinek személyes hajlandósága a bécsi „változhatatlan rendszer06 ellenében őt ótalmazá, országgyűlés berekesztésével mindjárt számkivetették, és számkivetve van maiglan is, martalékul dobva a honvágy epesztő kínjainak. És Ion helyébe cancellár gr. Pálffy Fid él; a ki magyarul sem tud. De Pálffynak, miután a „rendszer“ érdekében! terrorismusával, a nemzet indignatiója előtt meg nem állhatott, le kellett szállani pünkösti székéről, s helyébe lépett gr. Majláth Antal; erről kettőt minden esetre tudunk: egyik az, hogy cancellársága alatt

a magyar nyelv diplomáciai polczra emeltetett, másik az, hogy hivatalából elkergettetett. És a mostani kormányról mit tudunk nemzetiségi tekintetben? azt, hogy Majláthot ő szórtta ki. Ezek tények.

Vagy tán alkotmányosságot méltóztatott a mostani kormány különösen constatálni? — Ugyan miben? Kérem szívesen. — Törvényhozási politicában nem, mert hiszen még országgyűlésen nem láthatók őt. — Végre-hajtási politicában, mert a volt kormányokról reá maradt törvénysértések közül egyetlen egyet sem orvosolt még, ellenben új törvénysértést tett akár mennyit. Hol vannak hát alkotmányosságának adatai? — De tévedek; itt már vannak adatok; Banquo székét üresnek már mi sem látjuk; ott ül rajta egész pompájában a „Kreishauptmann-system/0 — Itt hát ismét két dolgot tudunk: első az, hogy Majláth olly propositiókkal lépett a múlt országgyűlés elébe, mellyek a nemzet kívánataival összehangzólag az egykori Pesti Hírlapból voltak kiírva; — a mostani kormányférfiak a főrendi táblánál kormánypártot csináltak a kormány ellen, azaz Majláth propositiói ellen, s azokat a fejedelemmel még csak tractatusba sem engedék menni; és Majláth megbukott, s a kik megbuktaták helyére ültek; — másik az: hogy behozták a Kreishauptmann-rendszert.—Ennyiből áll minden alkotmányosságuk; többet még nem láttunk, hacsak gróf Széchenyi bureau-chefsége nem az.

Már most resumáljunk. — A mi nemzetiség és reform tekintetében az utóbbi időkben jó történt, az nem a mostani kormány műve. A mi törvénysértést

követtek el a volt kormányok abból a mostani kormány egyetlen egyet sem orvosolt. A mi pedig legújában törvénytelenység történt, az a mostani kormány műve; tehát — — no s tehát? óh! a tehát igen világos; tehát a mostani kormány nemzetiségének s alkotmányosságának olly fényes jeleit adá, miszerint már oppositóra ez idő szerint nemcsak szükség nincs, de sőt ezen „par excellence⁶⁶ nemzeti és alkotmányos kormánynak opponálni valóságos honárulás s nemzetgyilkolás. —

Íme volt szerencsém a nemzetnek gr. Széchenyi István legújabb logicáját kitalálni — tessék — nagyon jó eledel — a ki szereti.

Volt egykor egy „római szent birodalom“, és e9birodalom német és nem szent vala. És kérdezé a világ „miben szent és miben római?“ van egy „magyar nemzeties és alkotmányos kormány“, és mi kérdezzük miben nemzeti, és miben alkotmányos? És gr. Széchenyi tények, bizonyítványok helyett, ájtatos arczczalkiáltja nekünk: „mondom nektek nemzeti és alkotmányos“ — de miben az? „no, ha mondok, hogy az“ — de — — no, de mikor mondok, és én mondok gr. Széchenyi, minek ide több bizonyítvány? — Mokannak cho-rassan fátyolzott jóslója is így beszélt; (lásd Moore Tamásnak „Lalla Roock“-ját). —Megadom magam e logicának. Allah Akbár, az ur hatalmas — Salem aleikum! —nagyméltóságú gróf

A gróf — perse tudhat valamit a „fátyol titkairól“ hová a nemzet látköre ném hat, és meglehet,

hogy ama megnyugtató nemzetiesség s alkotmányosság ott van a „fátyol titkai“ közt; hanem: volt egykor egy cigány, és ez a cigány órát lopott, melly „üt és repetál“, és elrejté a „kimondhatatlanok“ korczai közt. És az ármányos óra ütni kezdett. Te cigány, mi peng ott? kérde a szolgabíró, „a sarkantyúm taréja, nagyságos uram.“ — A cigány pedig mezítláb vala. „Hiszen csizmád sincs, nem hogy sarkantyúd volna,“ mond a szolgabíró, „de majd lesz 6, felelt az okos cigány. — De majd lesz, that is the word. Jó! jó! de már csak legyen meg előbb az a sarkantyú, azután pengjen, ha úgy tetszik. — Majd ha lesz akkor nem opponálunk. Hű bajtársak leszünk, a kormány alkotmányosság s nemzeti czélzatahoz, hívek, mint a kardvas markolatához.

Oh van a körülményekben változás, nem tagadom én. A kormány változott, de czélzataiban nem, irányában nem, hanem változott az eszközök választásában. Ez előtt a niegyék daczára akarta kivinni három százados politicája czélját, most a megyékkal akarja kivinni azt. Változás, valóban vérig velőig, néperköles szívéig ható, de te látod isten ott a magasban, hogy e változás nem jóra történt; nem olyan, melly az ellenzékét följogosítaná, hogy lemondjon országvédő históriai hivatásáról mákonyíttassék, gyáván, tétlenül.

Ha gróf Széchenyi régibb logicája szerint beszélne, nem azt mondaná, hogy ellenzék nem kell ez idő szerint, hanem így szólana az ellenzékhez: Volt idő, midőn a negatív ellenzés alkalmas eszköz volt a ha-

zát fentartani, ma már ez nem elég, a körülmények megváltoztak, s e változott körülmények közt, csak reformok által lehet a hazát megmenteni, azért hát álljon az ellenzék élére a reformoknak, lobogtassa ennek zászlaját azon törhetetlen erélyvel, mellyel századokon a conservatív zászlaját lobogtatá, kapcsolja zászlajához az igazságnak, a nép minden osztályainak érdekét; és bízzék istenben, éljövend az idő, midőn jogokká válnak a mik még most csak neme-sebb keblek óhajtásai.

V.

Zárszó.

És értelmesem a pártokat, és nyújték tájékozó fonalat a körülmények szövevényeihcz. Már most lássa meg a nemzet, hogy mit határoz. A két párt nyilatkozata közkézen forog. Válaszson a nemzet a két párt között.

A két pártban egy részről a magyar nemzet országosan önálló érdekei, más részről a birodalmi egység alkotmány - ellenes alapján emelkedett osztrák kormány-rendszer vannak személyesítve — válaszson a nemzet a két párt között

Amott van a mostani kormány, mellynek a mi törvényhozásilag jó történt, nem érdeme, a mi ellenben rossz történt, vagy öröklött vagy saját bűne, — mellynek a hatalomra jutásban lépcsőül a nemzet képviselői akaratának a múlt országgyűlésen megakadályozása szolgált — mellynek kormányi politicáját a „Kreishauptmann-system kísérlete, s a párttá ala-

kult conservativokra támaszkodás jellemzi, — melynek egész léteién az idegenszerű bécsi kormányrendszer szelleme leng; melynek hát múltjában bizodalomra nincsen alap, és jelenében alig van valami vigasztaló. — És van mellette egy organisált párt, mely e kormánynak minden tetteit, minden mulasztásait törvényeseknek, alkotmányosoknak hirdeti, mely neki azon föltétel alatt, hogy az eddigi ösvényen megmaradjon — mellyen még semmi jót nem tett — de a rosszat folytató, s újakkal súlyosbító, bizalmat esküszik, s be nem vallott ismeretlen céljaira pártolást szavaz. — És e párttal szemközt áll az ellenzék, bevallott célokkal, nyíltan őszintén. Az ellenzék, mellynek nevéhez e nemzet megtartott életének históriája, mellynek törekvéseihez a nép érdekeivel egybeforrásért vívott, küzdelmek friss emlékezetre csatla-kozik; melly a mint vak bizalmat senkinek, úgy gyűlöletet is senkinek sem esküszik; melly a kormány irányában pártolást ellenzést tényékhez, nem személyekhez köt; melly a nemzet jogai, a nemzet érdekei felett örök éberséggel ellenőrködni, s ez ellenőrségnek reformok útján sikert szerezni vallja hazafiúi hivatásának. — Válasszon a nemzet a két párt között.

Amott van a párt, melly az ellenzéknek előre még azon esetre is hadat izén, ha ez jót törvényes úton akarna; és itt van az ellenzék, melly a jót s törvényest, akárkitől jőjön, egyenlő készséggel elfogadja, s pártolásának föltételt nem szab, legkevésbé azt, hogy őt a hatalom ne ignorálja, vagy csak ő

általa cselekedjék. — Válasszon a nemzet a két párt között.

Amott van a párt, mely ön belátásáról lemondva, reformot csak a kormánytól vár, mellynek természetében fekszik, hogy inkább saját hatalmának gyarapítására, mint az alkotmány kifejtésére s biztosítására törekedjék; amott, van a párt, mely az ellenzéktől, az alkotmányos hajlamok természetes depositariusától, mellyel a reformra törekvés historiatilag azonosítva van, még a kezdeményezés hivatását is megtagadja, és itt van az ellenzék, melly mindenkit hivatva lenni vall e nemzet ujja születésének nagy munkájánál közre dolgozni, de reformnak semmi újítást el nem ismerhet, melly a nemzeti alkotmányos lét fejlesztésével s biztosításával öszhangzásban nincs. — Válasszol) a nemzet a két párt közt.

Amott van a párt, melly működéseiben az 1790: 10. cikkre tekintettel lenni nem ajánlkozik, hanem magyarhon önálló érdekei ellenében a „birodalmi egységnek” országos létünket fölemesztő szempontjából akar indulni; és itt van az ellenzék, melly a pragmática sanctiót szentnek ismeri, s hazánk érdekeinek a birodalom érdekeivel kiegyenlítéséhez segédkezet nyújtani örömetest kész, de országunk érdekeit az ausztriai zagyva birodalom érdekeinek alárendeltetni nem engedi, s politicájában más indulási pontot el nem ismerhet, mint az 1790: 10. sarkolatos törvényczikket, melly királyi esküvel szentesítve biztosít, hogy hazánk „szabad ország, s egész törvényes kormány-rendszere-

vében független és semmi más országnak avagy nemzetnek alá nem rendelt.

Válasszon a nemzet a két párt között. — De választásában meg ne feledkezzék, hogy ön sorsa felett fog határozni, s e határozásban az elszalasztott pillanatot nem adandja vissza semmi öröklét. — A nemzet legyen ön magához hű, ennél több nem kell, ennél kevesebb öngyilkolás; és ha hű leszen, hatalomcsapástól nem kell félnie; — ennek csak egyesek eshetnek áldozatul, az ön magához hű nemzet nem; diadalmaskodni lehet hadseregeken, nemzeteken soha, ezeknek irányában a hatalomcsapás mindig elveszti azt, a ki azzal élt, bár ha pillanatig sikerültnek látszassák is. Riaszson bár Széchenyi áljóslataival, terrorismusról nem kell tartani; ennek ostorával csak gyáva vagy kegyetlen népeken lehet uralkodni. — Igaz, hogy új formákban lép fel ellenünk az absorbtio háromszázados rendszere, de e rendszer maga korhadt régi már, s vannak kormány-rendszerek, mellyek megifjodni képtelenek, mellyeknek hosszú élete elég ok arra, hogy meghaljanak. Conserválni a coiserválhatatlant csak gyávaságunk által lehetne. Ne hagyja magát a nemzet gyávaságba szenderíttetni. A melly nemzetnek alkotmánya van, az örökös éber munkára van rendelve; veréjték közt élhet csak mint a nap-számos, ha elszenderedik, alkotmány nélkül fog fölbredni. Isten óvja meg e szegény nemzetet az elszenderedés veszedelmétől.

Deregyei.